

Spojené státy a evropská integrace Příklad strategie regionální hegemonie

PAVEL PŘIKRYL

The United States and the European Integration: Pursuing the Strategy of Regional Hegemony

Abstract: The United States have been an important actor in the debate on the nature of the European integration process since the beginning of the process. Washington's policy, however, has always seemed equivocal: on one hand it actively supported and encouraged the process, but on the other hand it tried to contain some specific European ambitions and steer the process in a desirable direction. The objective of this article is to offer a possible explanation of the long-term US policy towards the European integration process. In the first part, it presents the theoretical concept of the US „regional hegemony strategy“ and identifies four goals of the grand strategy within the limits of the concept. In the second part, it tests the validity of the concept on six historical case studies by confronting the intentions of the US policy in each case with the four identified strategic goals. The analysis shows that even though the focus of the American policy towards the European integration changes according to different historical context, the American policy follows the general tenets of the regional hegemony strategy.

Keywords: United States, European integration, strategy, hegemony, transatlantic relations.

Debata o smyslu a podobě evropské integrace tvoří již šest desetiletí předmět akademické i politické debaty mezi členy rozrůstajících se společenství. Významným účastníkem této debaty jsou i Spojené státy a je s podivem, že ačkoliv oblast americké zahraniční politiky i transatlantických vztahů patří v odborné literatuře mezi velmi dobře zpracovaná témata, ne mnoho autorů se zabývalo obecnějším vysvětlením americké politiky vůči tomuto procesu.¹

Jean Monnet kdysi prohlásil, že Spojené státy jsou první velmoc, která v Evropě dlouhodobě podporuje sjednocování původně rozdělených národů místo toho, aby svou politiku založila na strategii „rozděl a panuj“ (Jay 1996). Tento citát, naznačující jakýsi inherentní altruismus americké politiky, však nelze přijmout bez výhrad. Spojené státy jsou bezpochyby dlouhodobým zastáncem *nějaké* formy evropského sjednocení, nicméně vlastní politika vyznívá *dvojznačně*: na jedné straně lze pozorovat jasnou a aktivní *podporu sjednocení* kontinentu, a to v hospodářské i politicko-bezpečnostní oblasti, na straně druhé snahu o určité *směrování a zadržování ambicí* integračního procesu a vznikajícího celku obecně. Fakt, že byly Spojené státy často mnohem silnějším zastáncem evropského sjednocení než sami Evropané a že v některých případech neváhaly klást jednoznačné podmínky pro naplnění preferované podoby evropského integračního procesu, zároveň

napovídá, že tuto politiku lze nahlížet jako vědomou součást širší zahraničněpolitické strategie vůči danému regionu.

Možné vysvětlení motivů politiky i její dvojakosti předkládám v této stati. Tvrdím, že americká politika vůči evropské integraci byla od počátku tohoto procesu až dodnes relativně konzistentní a lze ji vysvětlit jako integrální součást obecnější *strategie regionální hegemonie*, kterou Spojené státy uplatňovaly vůči Evropě jakožto klíčovému regionu *oblasti americké bezpečnosti*. Odlišuji se tak od některých autorů, kteří se tématem zabývali, ale jejichž vysvětlení nelze aplikovat na celé období, v němž lze americkou politiku sledovat. Proč Američané tolik oponovali de Gaullovým snahám o vytvoření nezávislého mocenského pólu ze sjednocené Evropy, pokud se snažili vytvořit „třetí sílu“ v mezinárodním systému (Trachtenberg 1999)? Proč se americká politika vůči Evropě rapidně nezměnila po skončení studené války, když šlo o „velkou dohodu“ (Sloan 2005)? A proč Spojené státy dlouhodobě přijaly „impérium na pozvání“ (Lundestad 1997, 2003)?²

Stat' je rozdělena na tři logické celky. První část ve dvou kapitolách blíže specifikuje koncept strategie regionální hegemonie, rozpracovává předloženou hypotézu a představuje metodologii testování hypotézy použitou v této stati. Druhá, empirická část se zabývá v jednotlivých kapitolách testováním hypotézy na šesti zvolených historických případech procesu evropské integrace. Třetí část zhodnocuje provedené testování hypotézy a představuje některé obecné závěry o předpokladech kontinuity a stability americké hegemonické strategie.

AMERICKÁ STRATEGIE REGIONÁLNÍ HEGEMONIE

Koncept představený v této stati staví na předpokladu, že americká strategie *obecně* se dlouhodobě soustředí na dosažení a udržení mocenské převahy, respektive převzetí *hegemonické odpovědnosti*, v regionech, které jsou klíčové pro bezpečnostní a hospodářské zájmy Spojených států. Ponecháme zde zcela stranou debatu mezi strukturalismem a konstruktivismem, tj. které faktory působí v rovině limitů i motivace na definici dlouhodobé strategie státu.³ Pro další zkoumání je nicméně třeba blíže rozvinout pojetí *hegemonické strategie* a konceptualizovat uvedený pojem do testovatelné podoby.

Hegemonii nelze vnímat pouze jako stav uspořádání mezinárodního systému, v němž je moc rozložena nerovnovážně ve prospěch dominantního státu. Ze samotného termínu (z řečtiny *hegeisthai* = vést) vyplývá, že hegemonie je situace, kdy je jeden stát nejen mocný natolik, že může obhospodařovat základní pravidla mezistátních vztahů, ale zároveň „*je ochoten tak učinit*“ (Keohane 1984, 2005). Takový výklad napovídá, že nejde pouze o stav systému z hlediska rozložení moci, ale o popis přístupu aktérů k jeho fungování. Dominantní stát (hegemon) jedná ve vlastním zájmu k vytvoření stabilního mezinárodního prostředí, které zajistí jeho zájmy (Gilpin 1981). Za výnosy pro hegemonu lze považovat realizaci hospodářských zájmů, tedy ekonomický zisk, ale také přístup ke zdrojům subjektů hegemonického systému a ovlivňování jejich využití v mezinárodní politice. Výkon hegemonie, zejména v institucionalizované podobě, nicméně představuje pro dominantní stát nejen výnosy, ale i náklady, a proto je *předmětem volby* podléhající racionální kalkulaci. Za náklady lze přitom považovat poskytování služeb nebo veřejných statků, jako je zajištění bezpečnosti či hospodářského řádu (viz například Kindelberger 1981; také Olson 1965). Ty zároveň podporují zájem ostatních států na tom, aby dominantní státy následovaly, neboť vznik a zachování hegemonie vyžaduje jistou úroveň souhlasu na straně všech hlavních aktérů (Mastanduno 2002: 186). Jde tedy o racionální kalkulaci na obou stranách hegemonického systému. Jak upozorňuje Robert Gilpin (1981: 50), státy se snaží změnit systém pouze v případě, že očekávané výnosy z jeho nové podoby převyšují očekávané náklady, tj. stát může očekávat čistý zisk. Pro vysvětlení vzniku, stability a zániku hegemonického systému proto nestačí soustředit se pouze na strukturální kontext, ale je potřeba vzít v úvahu i jednání všech aktérů systému, které vychází z kalkulace nákladů a výnosů z daného uspořádání.

Hegemonie sama o sobě není strategií. Strategie obecně (ve smyslu *grand strategy*) je představa státu o tom, jak nejlépe dosáhnout vlastní bezpečnosti a dalších zájmů. Ve výsledku jde tedy o hierarchii vojenských, politických a ekonomických prostředků, které státu zajistí základní cíle, jichž chce v mezinárodním systému dosáhnout (Kennedy 1991: 1–7). Strategie je plán, jak použít své schopnosti k dosažení cílů politiky (Betts 2004: 7, viz také Gaddis 2001: 17). Ze spojení již řečeného nicméně vyplývá, že lze uvažovat o *hegemonické strategii*. Jde o vědomé a racionálně kalkulované rozhodnutí státu o tom, že svých zájmů v mezinárodním systému nejlépe dosáhne výkonem role hegemonu, tj. převzetím odpovědnosti za zajištění některých veřejných statků výměnou za dominantní vliv na nastavení vnitřního i vnějšího fungování systému. Na základě tohoto rozhodnutí pak stanoví dílčí cíle a kroky k dosažení a zachování takového stavu systému. Hegemonická strategie přitom přirozeně neznamená automatické dosažení hegemonie, neboť její realizace závisí na limitech prosazení stanovených cílů. Ty lze spatřovat jak v rozložení moci mezi dominantním státem a dalšími subjekty systému, tak ve výsledcích kalkulací, a tím i v míře následování či opozice vůči systému ze strany slabších států.⁴

Počátky strategie regionální hegemonie lze v americké zahraničněpolitické kultuře sledovat v podstatě již od založení Evropské unie a dokumentovat na příkladech postupné redefinice *oblasti bezpečnosti*, tedy geografických regionů, které byly identifikovány jako klíčové pro bezpečnostní a hospodářské zájmy státu. Již Monroeova doktrína (Monroe 1823) vymezila americkou sféru vlivu na celou západní polokouli a byla později využita k ospravedlnění další územní expanze i postupného vytlačování evropských velmocí ze severoamerického kontinentu. Americkou hegemonii nad celým regionem svou politikou ve Střední a Jižní Americe i svým strategickým „dodatkem“ k Monroeově doktríně pak dokončila administrativa Theodora Roosevelta, jejíž ministr zahraničí hovořil o Spojených státech přelomu století jako o „*suverénovi tohoto kontinentu, jehož nařízení je zákonem*“ (citováno dle Meada 2005: 164).

Vůči Evropě a ostatním regionům uplatňovaly Spojené státy až do první poloviny 20. století strategii izolace, respektive odmítání přímého převzetí odpovědnosti nad jejich stabilitou. Zájem na těchto regionech, zejména na stabilitě Evropy, byl však již patrný minimálně od počátku 20. století. Jako externí vyvažovatel vstoupil Washington do první světové války a americká izolace ve 20. letech, reprezentovaná odmítnutím vstupu země do Společnosti národů a zvolením izolacionistické Hardingovy administrativy, měla jen krátké trvání. Nakonec byl meziválečný izolacionismus spíše výrazem unilateralistického realismu, který nehodlal zapojit Spojené státy do systému, jehož fungování neměly plně pod kontrolou a v němž byla omezena svoboda jejich rozhodování (viz například Kupchan 2002: 180–182). Ve chvíli, kdy Evropě začalo opět hrozit ovládnutí Německem a Asií Japonskem, se Washington zapojil do vyvažování, neboť existence nepřátelského hegemonu v prostoru Eurasie přímo ohrožovala životní zájmy Spojených států (takový scénář představil například vlivný geostratég Nicholas Spykman (1942). Po druhé světové válce – ve spojitosti s vnitřní nestabilitou Evropy, postupným vznikem mocenského konfliktu se Sovětským svazem i s poučením z politiky izolace mezi světovými válkami – pak Spojené státy zformulovaly strategii regionální hegemonie vůči klíčovým částem Eurasie a převzaly odpovědnost nad jejich vnitřní i vnější stabilitou.

Strategie regionální hegemonie vůči Evropě vznikla za specifických podmínek mezinárodního systému, ale nesla v sobě, jak je patrné i ze stručných příkladů uvedených výše, některé obecné znaky dlouhodobé americké strategické kultury. Řada autorů upozorňuje na fakt, že Spojené státy přistupovaly k dosažení své bezpečnosti vždy spíše prostřednictvím rozšiřování (či přesunu) vlastní „*sféry odpovědnosti*“ a spoléhaly přitom především na vlastní zdroje (Chace – Carr 1988: 37). Snad nejlépe to vystihl John Lewis Gaddis (2004: 13): „*Většina národů hledá bezpečnost podobně jako zvířata: stažením se za obranu, snahou o nenápadnost nebo jiným vyhýbáním se existujícímu nebezpečí. ... Američané většinou odpovídali na nebezpečí ... ofenzivně, zvýšením přítomnosti, konfrontací,*

neutralizací, a je-li to možné, úplným překonáním zdrojů nebezpečí ... Expanze, jak si ji představujeme, je cestou k bezpečnosti.“ Bezpečnost však v případě americké strategické kultury nelze vnímat pouze v úzkém teritoriálním smyslu. Historik Charles A. Beard (1930: 343–345) upozorňuje, že již v období po americké občanské válce se nasýtily domácí trhy, a to vyvolalo nutnost obrátit se k expanzi v rámci kontinentu a za jeho hranice. Zajištění stability a otevřenosti těchto trhů se postupně společně s jejich rozšiřováním stalo životním zájmem státu (viz také Bacevich 2002: 79–88). Vznikl tak přímý vztah mezi zajištěním bezpečnosti a existencí mezinárodního ekonomického systému v regionech klíčových pro americké hospodářské zájmy, na jehož „otevřených dveřích“ závisela domácí prosperita a – za předpokladu převzetí těchto regionů nepřátelskou mocností – i teritoriální bezpečnost.

Z výše zmíněných teoretických modelů i praxe americké zahraniční politiky v 19. a první polovině 20. století můžeme vyvodit čtyři obecné cíle, kterých se hegemon snaží prostřednictvím strategie regionální hegemonie dosáhnout. Prvním cílem regionální hegemonie je *zajištění vnitřní stability*, respektive zabránění konfliktu uvnitř regionu. Již na počátku 20. století tak obhajoval politiku intervence ve své sféře vlivu prezident Roosevelt (1904): „*Opakované špatné chování nebo neschopnost ... rozhodně vyžadují intervenci některého civilizovaného národa. A na západní polokouli mohou nutit Spojené státy... k výkonu mezinárodní policejní síly.*“ Druhým cílem regionální hegemonie je *zabránění dominance regionu vnější mocností*. V případě západní polokoule lze tento záměr spolehlivě identifikovat již s Monroeovou doktrínou; jeho posun i do dalších regionů – zejména do Evropy – se pak stal alfou a omegou studené války a související strategie zadržování. Plynulo to z poznání, že bezpečnost Spojených států závisí na zabránění vzniku „*dobyvačného impéria v kterékoliv části velké oceánské kotliny Atlantiku a Pacifiku*“ (Walter Lippmann, citováno dle Art 2003: 188). Toto poznání se nicméně nevztahovalo pouze na externí mocnosti, ale souviselo i se třetím cílem regionální hegemonie, kterým je *zabránění vzniku nového mocenského centra uvnitř regionu*. Již od vstupu do první světové války byla americká politika založena na tom, že musí zabránit *každé* potenciálně nepřátelské mocnosti, aby ovládla Evropu (Kissinger 2002: 28). Díky poučení z meziválečného období i kvůli poválečné situaci – charakterizované mnohačetnými bezpečnostními dilematy mezi evropskými státy – se proto Spojené státy rozhodly docílit stavu, v němž mocenské soupeření mezi hlavními evropskými státy o nadvládu nad regionem nebude možné. Tento cíl měl však přirozeně – stejně jako předchozí – i silné extraregionální konotace. Případný evropský hegemon – ať už v podobě jednoho silného státu, či skupiny států – by totiž mohl negativně ovlivňovat dosažení zájmů Spojených států i v dalších regionech. Cílem proto bylo rovněž limitovat nejen vznik hegemona uvnitř Evropy, ale také schopnost této entity k nezávislé zahraniční politice v rozporu s americkými zájmy. Pouze stabilní region bez vnějšího či vnitřního mocenského vyzyvatele je pak prostředím pro realizaci čtvrtého cíle regionální hegemonie, kterým je *zajištění otevřených dveří* pro americké hospodářské zájmy. Naše konceptualizace hegemonie vychází z předpokladu, že zájmy hegemonu se projevují nejenom v bezpečnostní oblasti, ale i v oblasti ekonomické. Hegemon usiluje o vytvoření stabilního mezinárodního prostředí (Gilpin 1981), které mu mimo jiné umožní realizovat ekonomický zisk a přístup ke zdrojům subjektů hegemonického systému (viz výše). Již na začátku 20. století se staly Spojené státy největším průmyslovým producentem, těsně před druhou světovou válkou vytvářely téměř třetinu světové produkce (Bairoch 1982: 275) a americká účast ve válce ještě prohloubila závislost na Evropě jako hlavním odběrateli. Více než třetinový podíl na světovém HDP v 50. letech pak vysoce překračoval „přirozený“ poměr daný rozlohou a počtem obyvatel, a závisel tak na mezinárodních trzích (Nye 1990: 70–78). Dosažení tohoto cíle je pak přirozeně propojeno s ostatními. Otevřený mezinárodní ekonomický systém totiž – jak uvádí Christopher Layne (2006: 124) – vyžaduje „*absenci geopolitických turbulencí v klíčových regionech; existenci stabilních vlád, které*

zajistí otevřenost ekonomik zahraničnímu obchodu a investicím; bezpečné obchodní trasy; a přístup i stabilitu na periferii.“

HYPOTÉZA A METODOLOGIE

Hlavní otázkou této statě je, zda lze představený koncept strategie regionální hegemonie dokumentovat i na empirickém studiu americké politiky vůči evropské integraci v období od druhé světové války dodnes. Pokud tvrdím, že obecnou strategií Spojených států v průběhu historie bylo převzetí *hegemonické odpovědnosti* nad identifikovanými *oblastmi bezpečnosti* a že touto oblastí bezpečnosti se po skončení druhé světové války stala i (západní) Evropa, měla by se tato strategie promítnout i do politiky usměrňující vnitřní nastavení vztahů v rámci regionu. Domnívám se proto, že právě na tomto tématu je možné ilustrovat některé obecně platné charakteristiky americké zahraničněpolitické strategie.⁵

Hlavním úkolem je proto prostřednictvím komparace vybraných případů zhodnotit americkou politiku vůči procesu evropského sjednocení ve vztahu k výše definovaným cílům strategie regionální hegemonie. Jednotlivé případy, v rámci nichž je hypotéza testována, jsou vybrány tak, aby reprezentovaly jak tematickou, tak historickou rovinu procesu evropské integrace. Zároveň jde o případy, v nichž lze vysledovat aktivní americkou politiku ve smyslu snahy o ovlivnění výsledků dané oblasti či procesů.⁶ První případ se zabývá americkým požadavkem na vznik evropské organizace v souvislosti s realizací Marshallova plánu. Druhý případ analyzuje americkou politiku vůči iniciativě formování Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO). Třetí případ se soustředí na vývoj americké pozice vůči otázce vyzbrojení Německa a související iniciativu vzniku Evropského obranného společenství (EOS). Čtvrtý případ analyzuje vztah Washingtonu k Evropskému hospodářskému společenství (EHS), zejména pak v otázce politiky vůči rozšíření společenství o Velkou Británii. Pátý případ se zabývá americkou politikou vůči rozšiřování evropských společenství po studené válce. Poslední případ se pak soustředí na pozici Spojených států vůči postupu evropského sjednocení na poli obranné a bezpečnostní politiky v posledních dvaceti letech.

Postup analýzy v každém případě je jednotný tak, aby bylo možné provést vzájemné srovnání výsledků. Prvním krokem je na základě stručné historické analýzy americké politiky identifikovat *pozici* Spojených států (případně její vývoj) v dané oblasti. Cílem není hodnotit úspěšnost amerického ovlivnění dané otázky evropského sjednocení, a tedy ani limity naplnění americké strategie. Cílem je identifikovat, jaké *záměry* americká politika sledovala, neboli definovat preferovanou formu sjednocení z pohledu Washingtonu. Otázkou tedy není, zda Spojené státy byly evropským hegemonem, ale zda jím zamýšlely být. Druhým krokem je zhodnotit, jaké byly pravděpodobné konkrétní zdroje dané pozice ze strany Spojených států, tedy zda motivace v pozadí pozice USA k vybraným otázkám evropské integrace (případům) odpovídá obecným cílům strategie regionální hegemonie. Zhodnocení jednotlivých případů navíc odpoví na otázku, zda lze danou politiku považovat za kontinuální a jakou její podobu lze očekávat v budoucnosti.

Empirická analýza představená v této statí vychází z několika typů zdrojů. V historických případech se opírá především o odkazy na americké zahraničněpolitické priority v sekundární literatuře a zveřejněných dokumentech. V posledních dvou případech se analýza opírá mimo dostupné dokumenty a literaturu ve velké míře i o výsledky rozhovorů s představiteli americké zahraničněpolitické a akademické sféry. Ve většině případů se jedná o přímé účastníky procesu formulace či výkonu americké politiky v dané oblasti, případně jde o experty dlouhodobě zkoumající americkou politiku vůči dané otázce.

MARSHALLŮV PLÁN A OEHS: HOSPODÁŘSKÁ POMOC ZA INTEGRACI

Literatura zabývající se evropskou integrací většinou nepovažuje vznik Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEHS) za základ procesu sjednocení v jeho dnešní

podobě, ale spíše za nástroj pro administraci prostředků pro ekonomickou obnovu Evropy realizovanou v rámci Marshallova plánu (viz například Nugent 1999: 23–25). Z pohledu zkoumání a vysvětlení politiky Spojených států vůči procesu evropského sjednocení však právě cesta k založení OEHS představuje důležitou oblast zájmu. Americká vnitropolitická debata před vyhlášením plánu obnovy totiž vyústila ve snahu rekonstruovat Evropu nejen ekonomicky, ale i politicky (Milward 2006: 56). Proto také připojil Washington k nabídce finanční pomoci i podmínku vzniku trvalé organizace, považované za první krok k nějaké formě evropské integrace (Schwabe 1998: 39).

Americká pozice

Americká pozice v otázce, jakou podobu by evropské sjednocení mělo mít, byla relativně evidentní. Samotný zákon o zahraniční pomoci, schválený Kongresem na jaře roku 1948, hovořil o podpoře „*skrze společnou organizaci ... k ekonomické kooperaci v Evropě, která je nezbytná pro trvalý mír a prosperitu*“ (U.S. Government 1948). Ačkoliv zákon nezmiňoval přesnější specifikaci tohoto procesu, z předchozích vnitřních dokumentů i politických debat vyplývá, co měli Američané na mysli. Dean Acheson hovořil s britským ministerským předsedou o podmínkách, které „*zajistí volný pohyb zboží, pracovní síly a kapitálu napříč Evropou*“ (citováno dle Harpera 1996: 287), tedy propojení evropských trhů vedoucí v dlouhodobějším horizontu až k celní unii podle vzoru Spojených států. Američané také dali již v průběhu pařížské konference najevo, že předpokládají vznik stálé organizace, která měla navíc obsahovat výrazné nadnárodní prvky. V pozičním dokumentu z března roku 1948 ohledně struktury budoucí organizace se objevilo doporučení zavést princip většinového hlasování v budoucí Radě OEHS a silnou roli pro sekretariát (Van Der Beugel 1966: 80, 133). Jasným impertivem bylo pak pro Spojené státy zapojení Německa (respektive Západního Německa) do procesu ekonomické integrace, a Washington proto prosazoval co nejvíce rovnoprávnou pozici, jakou nestátní status spojených okupačních zón umožňoval: společnou reprezentaci všech tří zón v nové organizaci, uznání principu most-favored-nation pro německý obchod a členství v sektorových radách (Hogan 1989: 129–133).

Zdroje pozice a její cíle

Ačkoliv se pozice Spojených států k požadavku evropského sjednocení v průběhu vyjednávání plánu obnovy příliš neměnila, její zdroje a cíle paradoxně ano. Je nepochybné, že záměr obnovy evropského hospodářství vycházel z představy o závislosti Spojených států na mezinárodních trzích. Tento zájem popsal obecně státní podtajemník pro ekonomické otázky Will Clayton jako fakt, že „*potřebujeme trhy – velké trhy –, na kterých budeme prodávat a nakupovat*“ (citováno dle Mee 1984: 79), a na úroveň daného regionu ho převedl i prezident Truman: „*Evropa je nezbytnou součástí světového obchodního systému. Pokud se nám nepodaří tento systém obnovit, ... Spojené státy ... budou trpět*“ (Truman 1947). Obnova však neměla probíhat podle dosavadních linií fungování evropského systému. Za viníka dlouhodobé evropské nestability a světových válek bylo označeno mocenské soupeření evropských států, vyplývající z ekonomického nacionalismu (obsáhlejší popis vývoje této ideje viz James 1998: 61–66), jež vedlo k přímému propojení mezi ekonomickým liberalismem a mezinárodní bezpečností.

Nic nehrálo v tomto smyslu větší roli než vnímání nutnosti kontrolovat Německo a hospodářská integrace byla logickou odpovědí: odstraněním bariér obchodu a vybudováním jednotného trhu mohl být postupně oslaben ekonomický nacionalismus a tím i podstata mocenského soupeření mezi evropskými státy. Toto přesvědčení bylo silné v Kongresu i na ministerstvu zahraničních věcí. Zpráva komise pod vedením poslance Sněmovny reprezentantů Christiana Hertera (citováno dle Van Der Beugela 1966: 91) uvádí, že „*řešení problému, jak zabránit obnově agresivního německého nacionalismu, je třeba hledat v rámci struktury evropské federace*“; zpráva Výboru Senátu pro zahraniční věci

(Tamtéž: 114) hovořila o „*užších politických a ekonomických vazbách*“ jako „*předpokladu pro mír a prosperitu*“ a přední poradce státního tajemníka Charles Bohlen hovořil o nutnosti „*vytvořit ekonomickou federaci*“ (citováno dle Ikenberryho 1989: 388). Idea ekonomické integrace, inspirovaná americkým domácím systémem, byla cestou k *vnitřní* stabilitě kontinentu prostřednictvím omezení historických hegemonických tendencí.

Podstatným vstupem do debaty o vyhlášení Marshallova plánu byly však přirozené i faktory počátků studené války. Počínající mocenské soupeření se Sovětským svazem nemělo zásadní vliv na představu o *podobě* evropského sjednocení. Hrál však určující úlohu při definici jeho geografického rozsahu i pro rozšíření jeho cílů také do ideologické a geostrategické roviny. Ačkoliv byl Marshallův plán z taktických důvodů představen jako nabídka všem evropským státům, obsažené podmínky již v základu odsuzovaly plán k odmítnutí ze strany Moskvy a východoevropských států (více viz Hogan 1989: 52). Američané společně s formováním domácího studenoválečného konsenzu a související strategie zadržování připustili, že v Evropě vzniká velmocenská válka, jíž se nutně stanou součástí. Již v průběhu roku 1947 tak John Foster Dulles veřejně prohlašoval, že průmyslový potenciál západního Německa by měl být integrován do *západní* Evropy, a interní memoranda Ministerstva zahraničních věcí USA hovořila o nutnosti „*posílit západní Evropu a zvýšit její západní orientaci pod vedením Spojených států*“ (citováno dle Van Der Beugela 1966: 33–34, 44). Ačkoliv tak převládajícím motivem pro spojení finanční pomoci Evropě s požadavkem na postup v ekonomické integraci bylo řešení stability skrze odstranění zdrojů vnitroeuropejského mocenského soupeření, faktory počátků studené války přidaly do této úvahy nové akcenty. Marshallův plán obsahoval, jak uvádí i Alan Milward (2006: 60), zřejmě propojení mezi integrací západní Evropy do velkého jednotného trhu a vytvořením stabilního a loajálního politického bloku. Šlo tak o vnitřní stabilizaci a posílení západní Evropy, zároveň však v tomto rámci i o mobilizaci zdrojů moci využitelných ve studenoválečném konfliktu. Vytváření mocenského bloku „atlantického partnerství“ pod americkým vedením a hegemonickými zárukami (vtělenými o rok později do textu Severoatlantické smlouvy) a postup v evropském sjednocování se tak staly provázanými procesy.

ESUO: EVROPSKÉ SJEDNOCENÍ JAKO DVOJÍ ZADRŽOVÁNÍ

Když francouzský ministr zahraničních věcí představil v květnu roku 1950 plán na spojení francouzské a německé produkce uhlí a oceli a jeho podřízení nadnárodní autoritě v podobě organizace otevřené k účasti dalších evropských států, reakce z Washingtonu přišla rychle, z nejvyšších míst a byla veskrze pozitivní. Prezident Truman v oficiálním prohlášení označil Schumanův návrh za „*akt konstruktivního státnictví*“ (Trumana 1950) a vyjádřil mu ze strany Spojených států jednoznačnou podporu. Zvláštní zmocněnec Spojených států pro Evropu Averell Harriman napsal, že „*návrh může být nejdůležitějším krokem k ekonomické prosperitě a míru v Evropě*“ (citováno dle Winandové 1996: 22), a silné podpůrné ohlasy se ozývaly i z Kongresu (Van Der Beugel 1966: 244).

Americká pozice

Důvody pro nadšení ve Washingtonu byly nasnadě, neboť hlavní principy plánu naplňovaly americké cíle a prostředky k jejich dosažení definované již při přípravě Marshallova plánu, a to bez předpokladu, že bude nezbytné dále rozšiřovat přímé americké zapojení a s tím spojené náklady.⁷ Nakonec sám John Foster Dulles komentoval plán jako naplnění toho, co měli s Georgem Marshalllem na mysli již od konference ministrů zahraničních věcí v Moskvě v roce 1947 (Lundestad 2003: 79–80).

Washington proto francouzskou iniciativu v politické rovině poměrně jednoznačně podporoval. Američtí představitelé nicméně v realizaci plánu viděli dvě rizika, která se promítla do americké politiky ovlivňování vyjednávání o budoucí smlouvě. Prvním z nich byla obava z možnosti znovuoobnovení národních – případně mezinárodních – kartelů.

Takový výhled znamenal nejen potenciální nevýhody pro americké obchodní zájmy, ale mohl ohrozit vnitřní stabilitu vztahů mezi západoevropskými státy. Spojené státy se proto silně angažovaly při prosazení i samotné definici protikartelových opatření obsažených ve smlouvě o ESUO. Vysoký představitel Spojených států pro Německo John McCloy podporoval Adenauerův kabinet proti tlaku silných uhelných a ocelářských skupin z Porúří, které oponovaly zamýšlené reorganizaci a dekoncentraci (Winand 1996: 23), a na žádost Jeana Monneta se Američané zapojili i do přípravy vlastní smlouvy. Corwin Edwards (citováno dle Wellse 2002: 173), jeden z předních ekonomických expertů v této oblasti, proto také píše, že protikartelová opatření smlouvy byla „*napsána ve Washingtonu a [v Evropě] přijata v nezměněné podobě*“.

Druhým rizikem, které začala minimálně část amerických představitelů vnímat, byl potenciální vznik nového evropského centra moci, nezávislého na Spojených státech. Tyto obavy dobře shrnul William Diebold v hojně citovaném článku pro *Foreign Affairs* (1950: 114–129), v němž upozorňuje na možnost, že „*[Schumanův plán] posílí tendence vytvořit z Evropy neutrální sílu v souboji mezi Spojenými státy a Ruskem*“, přičemž odkazuje nejen na potenciální zájem Německa, ale i Francie. Řadu let před krizí atlantického partnerství první poloviny 60. let tak upozorňuje na to, že „*generál de Gaulle ... vidí ve francouzsko-německém usmíření nezbytný základ pro vytvoření nezávislé evropské moci*“.

Zdroje pozice a její cíle

Ačkoliv fungování OEHS přispělo k nastavení některých kooperativních mechanismů mezi západoevropskými státy a přineslo i některé konkrétní institucionální výsledky, například založení Evropské platební unie, situace v Evropě konce 40. let zdaleka neodpovídala americkým představám o naplnění podmínek k dosažení regionálních cílů.

Americké uvažování o stavu a budoucnosti Evropy zformuloval v říjnu roku 1949 velmi exaktně státní tajemník Dean Acheson v obsáhlém telegramu určeném pro diskusi na schůzce amerických velvyslanců v Paříži (Acheson 1949). Acheson v dokumentu označuje za „*hlavní důvod pro nutnost další integrace problém západního Německa*“, kde lze pozorovat „*vzrůst známých a nebezpečných nacionalistických tendencí*“. Skepticky přitom hodnotí potenciální roli Velké Británie při řešení této otázky a za klíč k další integraci označuje Francii. Achesonův telegram je nicméně zároveň důkazem, jak se kvůli vnímání vzrůstající hrozby ze strany Sovětského svazu posunulo americké přemýšlení o evropském sjednocení. Mělo vytvořit „*silnou strukturu, která bude naplňovat cíle atlantického paktu a odolá hrozbám z Východu*“. Za tímto účelem bylo třeba podporovat a vyzývat Francii k představení iniciativy pro usmíření s Německem prostřednictvím integrace, která je „*nezbytná, má-li být zabráněno ruské, německé, případně rusko-německé dominanci [Evropy]*“.

Z uvedeného je zřejmé, že řešení německé otázky prostřednictvím evropské integrace mělo z pohledu Washingtonu dva podstatné geostrategické aspekty, které byly podstatným stimulem pro podporu naplnění Schumanova plánu. Za prvé další intenzifikace konfliktu se Sovětským svazem na konci 40. let vyžadovala z pohledu Washingtonu pevné připoutání západního Německa do mocenského bloku „atlantického společenství“, a tím omezení rizika vzrůstu moci potenciálního externího hegemona v regionu.⁸ A za druhé pro zajištění vnitřní stability evropské části atlantického bloku a omezení rizika vzrůstu potenciálního vnitroevropského hegemona bylo podle Washingtonu třeba kontrolovat mocenské zdroje evropských států, zejména Německa. Denacionalizace daného sektoru hospodářství bezpochyby mohla napomoci oběma těmto cílům, neboť umožňovala využít zdroje na německém území, aniž by byly zneužity v *německý prospěch*. Americké obavy ze vzniku „*třetí síly*“ v mezinárodní politice v podobě jednotné Evropy jako takové lze nicméně považovat v domácím diskurzu té doby za minoritní. Milton Katz, zvláštní zmocněnec Spojených států pro Evropu v době vyjednávání smlouvy ESUO, později reagoval na diskusi vyvolanou Dieboldovým článkem slovy, že „*tento způsob sjednocení lze poměrně*

dobře sladit s širším rámcem americké politiky“ (citováno dle Van Der Beugela 1966: 237). Ačkoliv nelze nalézt důkazy o tom, že by se administrativa ve Washingtonu pokoušela Evropany v tomto smyslu nějak ovlivňovat, sama existence diskuse poukázala již dopředu na to, že zabránění vzniku vnitřního hegemonu se nevztahuje pouze na Německo, ale na kterýkoliv evropský stát nebo integrační celek jako takový. Tato vize však byla na počátku 50. let velmi vzdálená, a proto se konkrétní americká politika soustředila na krátkodobější cíle při zajištění „otevřených dveří“ pro americké hospodářské zájmy. Prosazena opatření nejen přispívala k omezení národních kartelů, ale také k tomu, aby se ESUO jako celek nestalo mezinárodním kartelem ohrožujícím zájmy amerického exportu.⁹

EOS: VYZBROJENÍ NĚMECKA V ATLANTICKÉM RÁMCI

Když francouzský ministerský předseda René Pleven v říjnu roku 1950 předložil návrh na vznik nadnárodní evropské armády podle vzoru společenství uhlí a oceli, formulovaného v té době, reakce ve Washingtonu byla – na rozdíl od reakce na Schumanův plán – velice vlažná. Političtí představitelé americké administrativy, včetně prezidenta Trumana a státního tajemníka Achesona, považovali předloženou iniciativu za „*nerealistickou a nepřijatelnou*...“, navrženou se záměrem na nekonečné odkládání německé účasti (na evropské obraně)“ (citováno dle Winanda 1996: 27). A obdobné rozčarování vyjadřovali i vojenští představitelé, když například náčelník amerického generálního štábu Omar Bradley upozorňoval na „*výrazné oddálení budování obrany Severoatlantické aliance*“ (Warner 1985: 281). Přes úvodní negativní reakce se však Spojené státy paradoxně staly až do zamítnutí ratifikace smlouvy o Evropském obranném společenství (EOS) francouzským parlamentem na konci srpna 1954 nejsilnějším zastáncem realizace plánu na vznik Evropské armády. Jaké byly tedy původní záměry Washingtonu a co vedlo k obratu této pozice a podpoře konceptu EOS?

Americká pozice

Americká pozice ohledně role evropské integrace při zajištění západoevropské bezpečnosti byla již v základu vytvořena kompromisem mezi americkými cíli a možnostmi jejich prosazení v Evropě. Měsíc po severokorejské invazi na jih poloostrova předložil americký státní tajemník na konferenci ministrů zahraničních věcí v New Yorku návrh na posílení obrany Evropy ze strany Spojených států dalšími čtyřmi až šesti vojenskými divizemi. Americká nabídka však platila pod podmínkou, že evropští spojenci najdou odpověď na otázku, jak zapojit do obrany německé ozbrojené síly (Trachtenberg – Gehrz 2003: 1). Obdobně jako v případě Marshallova plánu tak Američané předkládali Evropanům „balíček“: Poskytneme vám pomoc při obraně, pokud umožníte snížit naše náklady vyzbrojením Německa. Americký státní tajemník měl přitom připraven i konkrétní návrh, který odpovídal americkým představám o současném zajištění kontroly německé vojenské moci. Podle představy Washingtonu měl být umožněn vznik deseti německých divizí, nikoliv však armády či generálního štábu. Německé jednotky by tak nepodléhaly národnímu velení, ale přímo integrovanému velení Severoatlantické aliance pod vedením amerického generála (pro obšírnější popis viz Warner 1985: 279–286). Zároveň Američané předpokládali, že bude odstraněna většina existujících ekonomických a politických omezení Spolkové republiky Německo tak, aby byl plán pro Bonn přijatelný.

Řešení navržené Američany se nicméně ukázalo jako nestravitelné pro Francii, a to i přesto, že sama v závěrečném komuniké newyorské konference přijala nutnost nějakého zapojení západního Německa do obrany Evropy. O čtyři týdny později tedy předložila alternativní plán na vybudování Evropské armády. Ačkoliv však Spojené státy evidentně preferovaly přímé zapojení německého vojenského potenciálu do NATO, během následujícího roku po předložení Plevenova plánu dospěly k názoru, že cesta evropského sjednocení na poli obrany představuje jediný způsob, jak dosáhnout amerických cílů za současné přijatelnosti finálního řešení pro zúčastněné evropské státy, tedy především

pro Francii a Spolkovou republiku. Američané nicméně přijali koncept budování Evropské armády pouze pod podmínkou, že budou mít víceméně plnou kontrolu nad jejím využitím. Nutným prostředkem k podpoře projektu se proto stala modifikace francouzského konceptu podle amerických představ, které nejlépe vyjádřil Dean Acheson: „*podporujeme toto řešení, pokud bude jasně součástí a v rámci NATO*“ (citováno dle Lundestada 2003: 80). Stejně jako v případě navrhovaného zapojení německých divizí do sil NATO tak Trumanova administrativa předpokládala, že EOS „*nebude znamenat vznik samostatné evropské armády, ale evropských kontingentů, které budou k dispozici vrchnímu veliteli spojeneckých vojsk podle vojenských potřeb*“ (Společná zpráva ministerstva zahraničních věcí a ministerstva obrany, citováno dle Winanda 1996: 31). Ani Evropská armáda tedy neměla mít podle amerických představ samostatné velení, měla být pouze samostatnou jednotkou v rámci sil NATO.

Zdroje pozice a její cíle

Zájem Washingtonu na vyzbrojení Německa bezpochyby souvisel s další intenzifikací studené války. Sovětský svaz otestoval v létě roku 1949 svou první atomovou zbraň, na podzim v Číně převzali moc komunisté a v červnu 1950 zaútočila Severní Korea na svého jižního souseda. Řada amerických i evropských představitelů viděla tento vývoj jako předeheru komunistického útoku na západní Evropu, a Trumanova administrativa proto reagovala dramatickým navýšením vlastního vojenského rozpočtu, rozhodnutím o posílení americké vojenské přítomnosti v Evropě i navýšením prostředků v rámci americké vojenské pomoci evropským státům o další čtyři miliardy dolarů (Kydd 2005: 170). Zabránění dominance regionu vnější mocností nicméně z pohledu Washingtonu mohlo dále podpořit (a z pohledu Spojených států zlevnit) i využití německého vojenského potenciálu, přičemž nejrealističtější možností pro naplnění tohoto cíle se zdála podpora konceptu EOS.¹⁰

Požadavek na podřízení původně navrhovaného i alternativního řešení rámci Severoatlantické aliance nicméně tvořil evidentně nejsilnější podmínku pro podporu kterémukoliv projektu. Šlo zde přirozeně o kontrolu německé vojenské moci. „*Věřím, že organizace sil NATO podle plánu EOS minimalizuje ... možnost obnovení nezávislé německé vojenské mašinerie,*“ popsal vrchní velitel NATO generál Eisenhower své přesvědčení (citováno dle Burleyové 1987: 222). Motivy pro podřízení Evropské armády americkému generálovi (a vojenské strategii) byly nicméně širší a dokazují, že cílem Washingtonu nebylo vytvořit v Evropě *politickou jednotu* ve smyslu samostatného evropského bloku. Z interních memorand americké administrativy je tento přístup zřejmý. Zástupce Spojených států v Severoatlantické radě Theodore Achilles v roce 1952 napsal, že „*Evropa sjednocená mimo rámec atlantického společenství by nebyla v našem zájmu*“ (citováno dle Harpera 1996: 323), a k obdobnému závěru dospěli i plánovači Ministerstva zahraničních věcí USA: „*Pokračující integrace ... vyžaduje současný rozvoj ucelených vazeb širšího seskupení atlantických států ... tak, aby bylo Evropské unii zamezeno stát se třetí silou nebo nepřátelskou silou*“ (Tamtéž). Washington tedy podporoval takovou podobu sjednocení, která zajistí nejen kontrolu Německa, ale zároveň zaručí, že evropský celek nebude mít prostor pro samostatnou politiku, ať už pod vedením německých, nebo francouzských zájmů. Naplňoval tak obecnější cíle americké strategie prostřednictvím uspořádání, které mířilo – jak uvádí memorandum politického ředitele ministerstva zahraničních věcí – k „*posílení vzájemné závislosti uvnitř Evropského společenství a k jeho úzkému propojení a závislosti na širším atlantickém společenství*“ (citováno dle Laynea 2006: 91).

ČLENSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE V EHS: ZADRŽOVÁNÍ „ÚNOSU“ EVROPY

Když členské státy ESUO zahájily na konci roku 1954 vyjednávání o projektu společného trhu, Spojené státy přijaly pozici veřejné i praktické podpory tomuto projektu. Ačkoliv šlo v tomto případě o čistě evropskou iniciativu, hlavní principy projektu byly velmi

podobné americkým představám o podobě sjednocení Evropy tak, jak byly zformulovány již před realizací Marshallova plánu. Nové společenství mělo za cíl odstranit postupně veškeré bariéry obchodu mezi členskými státy a navrhovaná organizace měla podle plánu fungovat na nadnárodních principech. Z politického hlediska tak naplňovala dlouhodobě prosazované cíle americké politiky v Evropě: omezení potenciálu mocenské rivality mezi národními státy i připoutání Spolkové republiky do evropského systému.

Převážně pro tyto politické důvody byli Američané připraveni podporovat iniciativu vedoucí až k podpisu smlouvy o Evropském hospodářském společenství (EHS) i přes některá rizika pro americké hospodářské zájmy¹¹ a navzdory tomu, že se procesy nehodlala účastnit Velká Británie (o britské diskusi viz Giaque 2002: 31–32). Kalkulace, z níž vycházela americká podpora projektu, nicméně předpokládala, že užší integrace je způsobem, jak dále stabilizovat a posílit Evropu „v rámci atlantického společenství“ (Bureau of Public Affairs 1957), a „přispět tak k cílům NATO a Spojených států“ (Randall 1956). Tato proměnná v americké kalkulaci se nicméně změnila politikou francouzského prezidenta de Gaulla, která ve vnímání Washingtonu výrazně zvýšila riziko odklonu evropských společenství z daného rámce. Jedním z možných způsobů omezení tohoto rizika se z pohledu Washingtonu stalo rozšíření kontinentálního integračního seskupení o Velkou Británii.

Pozice Spojených států

Ačkoliv se v druhé polovině 50. let Spojené státy soustředily především na to, aby britský nezájem o projekt jednotného trhu i alternativní plán na zónu volného obchodu neohrožily realizaci užší integrace „šestky“ (podrobně viz Van Der Beugel 1966: 309–344), od počátku 60. let se naopak americká pozice soustředila na přesvědčení Británie (a členů EHS) o nutnosti jejího členství v kontinentálním uskupení. Tento záměr se stal oficiální politikou jako součást *skvělého plánu* (*Grand Design*) nové Kennedyho administrativy, která měla za úkol dále podporovat budování sjednocené Evropy jako transatlantického partnera Spojených států (Brinkley 1992: 147–152). Sám prezident Kennedy to při diskusi Národní bezpečnostní rady o politice vůči evropskému sjednocení shrnul takto: „*Pokud Velká Británie přistoupí, Evropa bude posílena a stabilizována. Podporujeme britské členství přesto, že to bude Spojené státy stát značné náklady. Pokud Francie udrží Británii mimo [společenství], bude to pro nás výrazný neúspěch*“ (Kennedy 1963).

Ačkoliv měla Velká Británie před prvním i druhým pokusem o vstup do EHS i podstatné hospodářské důvody, postoj Spojených států se stal jedním z hlavních faktorů pro rozhodnutí MacMillanovy vlády v roce 1961 i Wilsonovy vlády v roce 1966 pro podání přihlášky k členství v evropských společenstvích. Již v průběhu jednání o nastavení vztahů mezi EHS a Britý, iniciovaného Evropským sdružením volného obchodu (ESVO), dával Washington jasně najevo, že z politických důvodů preferuje kontinentální organizaci „šestky“. Vytrvale tak přesvědčoval Londýn, že „*americká politika nepřipouští alternativu k britskému členství v EHS ... a atlantického partnerství v tomto kontextu*“ (dokument Senátu ze 14. září 1962, citováno dle Van Der Beugela 1966: 365–366). A tento tlak našel odraz i v rovině praktické politiky, a to například při projednávání zákona o posilování obchodu (1962), jehož ustanovení ekonomicky motivovala Británii i evropské státy k rozšíření společenství (Wilkes 1997: 176–178).

Zdroje pozice a její cíle

Nejmarkantnějším rysem francouzské zahraniční politiky po nástupu Charlese de Gaulla do úřadu prezidenta se stala otevřeně deklarovaná vize světa po studené válce, v němž „*uvědomělé státy starého světa společně s novými státy třetího světa budou usilovat o vyvážení politické, ekonomické a vojenské hegemonie obou supervelmocí*“ (Cerny 1980: 3). Francie sama o sobě se nemohla stát „třetí silou“ mezi dvěma soupeřícími bloky, nicméně de Gaulle spatřoval nezbytnou mocenskou základnu pro své zahraničněpolitické cíle

v existujících evropských společenstvích. Jeho vize budoucí Evropy, jak trefně uvádí Henry Kissinger (1996: 632), tak byla blízko Bismarckově modelu Německa o století dříve – Evropy sjednocené na základě států, přičemž by jeden z nich (Francie) hrál dominantní roli, stejně jako v císařském Německu Prusko. „Únos“ evropských společenství tak představoval možnost získat pro Francii mocenskou základnu v globálních mezinárodních vztazích, a oslabit tak pozici Spojených států v roli hegemonu Západu.

Tato vize byla očividně v přímém rozporu s dlouhodobou americkou představou o uspořádání podoby „atlantického společenství“. Ačkoliv Washington oceňoval vnitropolitickou stabilizaci Francie po nástupu de Gaulla do úřadu, brzy čelní představitelé jako poradce pro národní bezpečnost McGeorge Bundy a velvyslanec v Paříži Charles Bohlen dospěli k názoru, že „*hlavní směr francouzské politiky ... jde proti dlouhodobým cílům Spojených států*“ a je zaměřen na „*oslabení americké vůdčí role*“ (citováno dle Costiglioly 1992: 137–138). Silnou americkou podporu britskému členství, společně s mnoha dalšími kroky ve vztahu k NATO a evropské integraci,¹² lze proto vnímat především jako opozici proti vytváření nezávislé sjednocené Evropy coby „třetí síly“ v mezinárodním systému. Státní tajemník Rusk upozorňoval při jednání francouzského velvyslance, že v americkém vnímání se idea „*třetí síly dotýká velmi citlivého nervu*“ (citováno dle Lundestada 2003: 86). A prezident Kennedy toto podráždění shrnul na jedné ze schůzek své administrativy: „*Máme obavu, zda zde nevznikne zcela samostatná nezávislá síla bez vztahu k americké odpovědnosti a zájmům*“ (citováno dle Laynea 2006: 101). Potenciální „únos“ evropského společenství generálem de Gaullem totiž pro Američany v podstatě poprvé znamenal reálné nebezpečí, že západní Evropa bude ovládnuta vnitřním hegemonem v podobě samotného integračního seskupení. Takový scénář obsahoval dvě roviny ohrožení amerických zájmů. Za prvé francouzská politika mohla směřovat k dohodě se Sovětským svazem na novém uspořádání Evropy, což ve vnímání Washingtonu ohrožovalo americkou dominanci regionu. A za druhé Evropská společenství se mohla stát pod de Gaullovým vedením protekcionistickým blokem, který by omezoval naplnění amerických hospodářských zájmů realizovaných skrze liberální systém mezinárodní obchodní výměny. Přistoupení Velké Británie do evropských společenství z pohledu Washingtonu představovalo potenciální řešení těchto problémů: vyvážilo by vzrůstající vliv Francie (a potenciálně Spolkové republiky), posílilo upadající atlantickou orientaci západní Evropy a zároveň přispělo k tomu, že se EHS nestane uzavřeným ekonomickým blokem.

ROZŠÍŘOVÁNÍ EU PO STUDENÉ VÁLCE:

OBLAST BEZPEČNOSTI OD ATLANTIKU PO KAVKAZ?

Konec studené války a rozpad Sovětského svazu postavil před západoevropské státy i Washington otázku, jakým způsobem se postavit k oblasti mezi původní železnou oponou a Ruskem. Stav uvolnění původní sovětské sféry vlivu a současná dominantní pozice Spojených států umožňovaly rozšířit americkou *oblast bezpečnosti* prostřednictvím integrace bývalých sovětských satelitů do institucionálního a hospodářského systému Západu. Navíc – obdobně jako v případě států západní Evropy po druhé světové válce – státy střední a východní Evropy bezpochyby stály o americké zapojení do řešení jejich budoucnosti, především o rozšíření americké bezpečnostní záruky (například Havel 2002; Minařík 2004), a stejně tak vyjádřily již na počátku 90. let zájem o „návrat do Evropy“ prostřednictvím přímého zapojení do procesu evropské integrace (Vlády České a Slovenské federativní republiky, Polska a Maďarska 1991). Jakým způsobem se tedy Spojené státy k východnímu rozšíření EU postavily?

Americká pozice

Zájem na transformaci východoevropských států směrem k demokratickému a liberálně orientovanému uspořádání vyjádřila administrativa ve Washingtonu v podstatě ihned po pádu železné opony a tento zájem demonstrovala přijetím širokých programů pro podporu

ekonomických, politických, sociálních a vojenských reforem. Kongres autorizoval ještě v roce 1989 vznik asistenčního programu SEED (*Support for East European Democracy Act*), jehož rozsah byl v průběhu 90. let postupně rozšířen v podstatě na všechny státy střední, východní a jihovýchodní Evropy. Již sám způsob implementace amerických asistenčních programů dokládá podporu Spojených států pro budoucí začlenění východoevropských a balkánských států do Evropské unie. Elisabeth Jonesová, která řídila z ministerstva zahraničních věcí koordinátory asistenčních projektů, uvádí, že administrativa ve Washingtonu mohla dát prostřednictvím realizace těchto programů velmi jasné najevo, zda budoucí členství těchto států v EU podporuje, či nikoliv. „*Všechny naše asistenční programy jsme koordinovali s Evropskou komisí, protože jsme si chtěli být jisti, že výsledek legislativních reforem bude v souladu s požadavky EU*“, říká Jonesová (2006).

Na podpoře východního rozšíření EU se shodovaly všechny americké administrativy po skončení studené války a tento proces je ve Spojených státech považován za přínos pro šíření zóny stability v Evropě napříč politickým i akademickým spektrem.¹³ Dvěma podstatnými aspekty americké pozice k otázce rozšíření EU se nicméně zdá být i po studené válce přetrvávající pojetí bezpečnosti regionu „v atlantickém rozměru“, společně s širokou redefinicí jeho hranic. Za prvé lze sledovat výrazný tlak Washingtonu na překrývání členství v Evropské unii a Severoatlantické alianci (Smith 1999: 56; asi nejlepší studií debaty vedoucí k rozhodnutí o rozšíření NATO je Goldgeier 1999). Paul Gallis z výzkumného centra amerického Kongresu (2006) upozorňuje, že „(všechny) administrativy podporovaly rozšíření EU, ale také NATO. A nechtěly nikdy NATO oslabit“. A tuto pozici napříč politickými tábory dobře shrnuje Zbigniew Brzezinski (2001): „*Bylo by absurdní, kdyby bylo NATO v budoucnosti zavázáno k obraně pouhých tří čtvrtin Evropské unie. ... jakýkoliv stát způsobilý k členství v EU by měl být automaticky považován za vhodného člena NATO*.“ Druhým specifikem americké pozice je fakt, že rozšíření EU i NATO představuje pro Washington – mnohem více než pro Evropany – řešení *geostrategické otázky* v širším smyslu redefinice hranic evropského regionu (Wallace 2000: 475). Proto jsou Spojené státy odhodlány jít v tomto procesu dále než sami Evropané. Nový obraz Evropy z tohoto pohledu vyžaduje zapojit do systému Západu prostřednictvím integrace i země, které představují riziko vnitřní či regionální nestability (Ukrajina, balkánské státy) nebo které lze považovat za strategicky důležité ve vztazích s Ruskem, se státy Blízkého východu či obecněji s islamismem (Gruzie, Turecko). „*[Proto] chceme, aby [oba] tyto procesy pokračovaly dále – Gruzie, Turecko, Ukrajina, Balkán*“, potvrzuje tuto pozici bývalý americký velvyslanec v NATO Kurt Volker (2006).

Zdroje pozice a její cíle

Americká podpora procesu rozšíření EU vychází především ze zájmu na zajištění stability a zabránění konfliktu uvnitř regionu. Nabídka členství v EU a sám přístupový proces se ukázaly jako velice efektivní nástroj při politické a ekonomické transformaci zemí střední a východní Evropy, jako vhodná páka proti potenciální obnově konfliktů na Balkáně i jako nástroj pro posílení demokratických reforem v Turecku, a to navíc za téměř nulových nákladů pro Spojené státy. Na tuto nezastupitelnou roli upozorňuje Karen Donfriedová (2006), která přímo ovlivňovala americkou politiku vůči Evropě v době před rozšířením v roce 2004: „*EU je [prostřednictvím rozšíření] úspěšnější při podpoře demokracie a stability než kdokoliv jiný*.“ Zájem na stabilitě celého rozšířeného regionu má pak pro Spojené státy přirozeně i hospodářské důvody, které poměrně otevřeně shrnul americký velvyslanec u Evropské komise Richard Morningstar (2000): „*[Rozšíření EU] podstatně posílí americké geostrategické a komerční zájmy. Během příštích deseti až patnácti let můžeme očekávat vznik stabilního a prosperujícího trhu s 500 miliony obyvatel*.“

Tato východiska americké pozice sama o sobě nelze pravděpodobně považovat za nijak zvlášť „hegemonická“. Uvedená specifika nicméně ukazují, že podstatným zdrojem pozice po skončení studené války zůstaly i cíle zabránit vzniku nového mocenského centra

uvnitř regionu a zároveň zajistit obranu regionu před externími hrozbami. Vedle zmíněného překrývání členství v EU a NATO a zjevného zájmu na udržení odpovědnosti za zajištění bezpečnosti v atlantickém rozměru pod vedením Spojených států lze v americkém zahraničněpolitickém diskurzu identifikovat i silný zájem na zadržení jisté emancipační tendence Evropy v protikladu k americkým globálním zájmům. Charles Kupchan (citováno dle Andersona 2004; viz také Kupchan 2006) považuje za převládající přesvědčení ve Washingtonu, že „rozšíření udělá z EU nesourodějšiho aktéra, a zabrání jí tak stát se strategickou protiváhou Spojeným státům“. Spojené státy tak podobně jako v případě debaty o evropské „třetí síle“ v mezinárodním systému studené války počítají s určitým zadržením vzniku autonomnější (a případně protiamerické) vnější politiky EU prostřednictvím vstupu širšího spektra členských států, z nichž lze navíc řadu díky silným bilaterálním vazbám považovat za proatlanticky orientované.

Geostrategické vnímání *obou* procesů rozšíření, jakéhosi rozšíření *americké oblasti bezpečnosti*, lze navíc interpretovat jako způsob, jak dlouhodobě preventivně zabránit potenciálnímu růstu moci externího hegemonu. To, že pohled Washingtonu na rozšíření EU je ovlivněn mnohem širšími bezpečnostními zájmy, je dobře vidět na politice podpory členství Turecka. Zatímco rozšíření EU o státy střední a východní Evropy i Balkánu bylo a je považováno za strategický zájem i v rámci samotné Evropské unie, silným a otevřeným podporovatelem tureckého členství zůstaly pouze – zato kontinuálně – všechny americké administrativy od druhé poloviny 90. let (Morelli 2006; také Blinken 2006). Východisko této pozice je přitom obdobné jako v případě zapojení Spolkové republiky do systému Západu v mocenském zápasu s komunistickým blokem ve studené válce. Spojené státy nyní vidí příležitost k využití procesu evropské integrace při zapojení muslimského Turecka do konfliktu s islamismem. Američtí konzervativci i liberálové se shodují, že členství Turecka v EU je potřebný „*důkaz, že muslimská země může být součástí západního tábora*“ (Muravchik 2006) a že na výsledku mají legitimní zájem i Spojené státy, neboť případné odmítnutí tureckého členství by mohlo mít „*přímý dopad na stabilitu v Evropě, v regionu, i na Blízkém východě a přímý dopad na americké bezpečnostní zájmy*“ (Asmus 2005).

EBOP: PODPORA SCHOPNOSTÍ, ZADRŽENÍ AUTONOMIE

Když Evropská unie vyhlásila na konci 90. let iniciativu Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP), nebyla idea prohloubení evropské integrace v oblasti bezpečnosti – a to ani pro Washington – nijak zásadně nová. V 50. letech byly samy Spojené státy proponentem vzniku evropské nadnárodní armády v rámci konceptu EOS a později jako náhradu za tento neúspěšný projekt přivítaly rozšíření role Západoevropské unie (ZEU). Projekt dalšího prohloubení evropské integrace, iniciovaný britsko-francouzskou dohodou ze Saint-Malo v roce 1998 a formálně ukotvený na zasedáních Evropské rady v Kolíně nad Rýnem a Helsinkách v následujícím roce, byl navíc minimálně z evropské perspektivy vyústěním dlouhodobějšího procesu probíhajícího od konce studené války. Přesto bylo jeho vyhlášení pro administrativu ve Washingtonu nepříjemným překvapením a zároveň i zdrojem nebývalé aktivity americké diplomacie při snaze ovlivnit směřování procesu evropské integrace v následujících letech.

Americká pozice

Americká pozice k postupnému rozšiřování bezpečnostní role Evropské unie zůstala po celé období po studené válce relativně neměnná a i přes zásadní změnu podoby mezinárodního systému velmi obdobná politice před jejím skončením. Spojené státy obecně vítaly převzetí větší odpovědnosti Evropanů za zajištění bezpečnosti uvnitř regionu a na jeho periferii, neboť to slibovalo snížení jejich vlastních nákladů. Podstatným předpokladem této podpory byl nicméně fakt, že vojenské schopnosti k samostatné evropské akci budou rozvíjeny v rámci Severoatlantické aliance, která měla i nadále plnit roli

„ukotvení americké přítomnosti v Evropě a jádra transatlantické bezpečnosti“ (Christopher 1994).

Tato americká pozice i reálné evropské možnosti ještě v polovině 90. let napomáhaly dohodě. Na zasedáních Severoatlantické rady v Bruselu a Berlíně v roce 1996 bylo formalizováno ustanovení Evropské bezpečnostní a obranné identity (EBOI) jako entity budované uvnitř NATO členskými státy ZEU, tedy s vojenskými prostředky považovanými za „oddělitelné, ale ne oddělené“, jejichž použití realizované mimo článek pět Washingtonské smlouvy mělo podléhat rozhodnutí Severoatlantické rady, tedy všech členů NATO (NATO 1996).

Mnohem výraznější opozici proti větší *autonomizaci* a *politizaci* politiky však Washington vyjádřil po značném posunu evropské iniciativy mezi britsko-francouzskou deklarací ze Saint-Malo a následnými summity Evropské rady v Kolině nad Rýnem a Helsinkách. Evropané hovořili o tom, že má-li Evropská unie „hrát plnohodnotnou roli na mezinárodní scéně“, musí mít „kapacity pro autonomní akci, podložené věrohodnými vojenskými silami, rozhodovacími mechanismy k jejich využití a připraveností tak učinit“ (Vlády Francie a Spojeného království 1998), a zároveň nijak neotáleli s realizací tohoto cíle. Členské státy EU se shodly na ustanovení stálých orgánů pro výkon *politiky*, stanovily si za cíl vybudovat vlastní síly rychlé reakce a rozhodly o postupném sloučení EU a ZEU, jehož prvním krokem bylo propojení pozice Vysokého zmocněnce pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP) a generálního tajemníka ZEU (podrobněji viz Sloan 2005: 189–201). Alarmující byl z pohledu Washingtonu již fakt, že britsko-francouzská iniciativa nebyla předem s Američany nijak konzultována (Gallis 2006). Jen několik dní po schůzce v Saint-Malo tak americká ministryně zahraničních věcí znovu potvrdila americkou podporu budování „EBOI [sic!] jako evropského pilíře a součásti NATO“, který však Spojené státy považují pouze za „užitečný způsob přemýšlení o sdílení nákladů“ (Albright 1998). Zároveň Madeleine Albrightová definovala limity americké podpory dalšímu rozvoji této iniciativy v podobě tří „D“: vyvarovat se odpoutání od NATO (*de-linking/decoupling*), zdvojení úsilí a kapacit (*duplication*) a znevýhodnění (*discrimination*) těch spojenců, kteří nejsou členy EU (Tamtéž; viz také Archick – Gallis 2004: 13). Obdobně pak po Evropské radě v Helsinkách reagovaly rezolucemi obě komory amerického Kongresu (Hunter 2002: 59–61).

Při dalším rozvoji EBOP se pak Washington dostal s Evropou do sporu ještě mnohokrát. Obě strany měly například jiný výklad dohody z washingtonského summitu NATO v roce 1999 o mechanismu Berlin Plus, která formalizovala „zaručený přístup EU k plánovacím kapacitám NATO“ a stanovila, že Evropská unie bude své autonomní akce realizovat pouze tam, „kde není angažována Aliance jako celek“ (NATO 1999a; viz také článek 30 NATO 1999b). Zatímco Američané chápali ustanovení jako záruku automatické konzultace jakékoliv samostatné akce EU v rámci NATO (Volker 2006), Evropané považovali za nutné konzultovat pouze v případě, že chtěli využít zdroje organizace. Tuto interpretaci dokázali i v praxi, když v červnu roku 2003 zahájila Evropská unie bez konzultace s NATO samostatnou operaci v Kongu pod francouzským velením. Ještě větší kontroverze pak vznikla okolo plánu na vybudování samostatného operačního střediska EU, který americký velvyslanec u NATO Nicholas Burns označil za „největší hrozbu pro budoucnost NATO“ (citováno dle Howortha 2003: 12–13). Za účasti Velké Británie se podařilo Washingtonu opět prosadit kompromis, jehož výsledkem bylo však nejen zřízení plánovací buňky pro koordinaci operací podle mechanismu Berlin Plus v rámci SHAPE, ale zároveň také založení malé buňky připojené k Vojenskému štábu EU pro řízení omezených civilně-vojenských misí EU bez zapojení NATO. Ta se následně stala skutečným zárodkem *autonomního* operačního velení Evropské unie. V prosinci roku 2004 byla buňka pověřena zřízením „operačního centra“, které bylo plně aktivováno v polovině roku 2007 s úkolem řídit „autonomní, převážně vojenské, operace“ EU (Varwick – Koops 2009: 108).

Zdroje pozice a její cíle

Americká pozice k otázce evropské integrace v bezpečnostní oblasti byla v celém období po studené válce formována dvěma do jisté míry protichůdnými požadavky. Američané oceňovali, že se Evropa více podílí na nákladech pro zajištění vnitřní stability Evropy i širší mezinárodní bezpečnosti, a „pokud bylo cenou za to mít evropskou vlajku na uniformě“ (Blinken 2006), byli připraveni ji akceptovat. Implicitně ale předpokládali, že evropská bezpečnostní a obranná *identita* bude fungovat v rámci Severoatlantické aliance, v níž si dominantní slovo uchová Washington. Spojené státy tak ani na počátku nového století nepřijaly myšlenku, že se z Evropy může stát samostatný mocenský pól, a uvažovaly v intencích v tomto smyslu podobných studené válce. Slovy senátora Johna McCaina: „*Transatlantické partnerství nepotřebuje nové instituce, ale zlepšení schopností*“ (citováno dle Sloana 2005: 180).

Ze stručného přehledu výše je proto patrné, že Spojené státy vyjadřovaly při každém posunu evropské iniciativy jednoznačnou opozici vůči *autonomizaci* (ve smyslu samostatných kapacit) a *politizaci* (ve smyslu samostatného rozhodování) vznikající evropské bezpečnostní a obranné politiky. Tuto pozici lze poměrně spolehlivě identifikovat s cílem zabránit vzniku nového mocenského centra uvnitř regionu, a to v podobě Evropské unie jako takové. Takový vývoj z pohledu Washingtonu přitom nepředstavuje pouze problém vytvoření „evropské kliky“ v existujících institucích, která může potenciálně prosazovat svůj společný zájem proti Spojeným státům, případně minimálně omezit volnost rozhodování Washingtonu (Archick – Gallis 2004: 23; viz také řadu autorových rozhovorů). Možnost, že by Evropa jednala ve sféře bezpečnosti a obrany jako jednotný aktér a zároveň k tomu měla nástroje, implikuje, že by se v takovém případě mohla stát konkurencí americké globální role. „*Spíše než bezstarostně následovat naše globální vedení se [Evropané] snaží najít cestu, jak narušit naši převahu,*“ vypovídal Peter Rodman na slyšení Kongresu (citováno dle Wallace 2001: 20). To je navíc podpořeno faktem, že zatímco bezpečnostní vztahy mezi Spojenými státy a Evropou v době studené války byly omezeny víceméně na otázky týkající se evropské bezpečnosti, v době po studené válce leží z geografického pohledu řada problémů společné agendy v oblastech, na jejichž řešení se Evropané a Američané nikdy neshodovali (Donfried 2006).

ZHODNOCENÍ PŘÍPADŮ

Předložená analýza americké politiky vůči procesu evropské integrace ukazuje, že ačkoliv se na základě historické i tematické roviny mění důraz v motivaci k dosažení identifikovaných dílčích cílů, v obecnosti lze u všech případů záměry Spojených států vysvětlit v intencích představeného konceptu strategie regionální hegemonie. Motivace v pozadí pozice USA k vybraným otázkám evropské integrace v zásadě odpovídala obecným cílům strategie regionální hegemonie (pro přehledné shrnutí výsledků analýzy v jednotlivých případech viz tabulku v příloze č. 1).

Za dlouhodobou podporou procesu evropského sjednocení lze bezpochyby vysledovat snahu naplnit cíle *zajištění stability regionu* a zabránit vnitřním konfliktům. Americká podpora vycházela v tomto smyslu především z přesvědčení, že za hlavní příčinu evropské bezpečnostní nestability je nutné považovat ekonomický nacionalismus vedoucí k mocenskému soupeření mezi uzavřenými národními trhy. Odpověď na řešení vnitřní stability regionu našel (nejen) Washington v ideji denacionalizace evropských ekonomik, respektive *ekonomické integrace*. Snížení bariér obchodu, nadnárodní kontrola zdrojů i samo propojení trhů a související vzájemná závislost se staly pro Spojené státy vhodným prostředkem k dosažení daného cíle. Z analyzovaných případů lze tento záměr dobře demonstrovat především na specifických podmínkách Marshallova plánu, podpoře projektu ESUO i na americké preferenci konceptu užší integrace v podobě celní unie před zónou volného obchodu. Obdobný zájem lze nicméně identifikovat v období po studené válce v souvislosti s podporou rozšíření EU.

Americká politika vůči evropské integraci sledovala i cíl *zabránění dominance regionu vnější mocností*, a to přirozeně zejména v období studené války. Evropská integrace poskytovala z pohledu Spojených států vhodný prostředek k mobilizaci evropských zdrojů za současné podmínky, že nebudou zneužity jednotlivými evropskými státy uvnitř ani vně regionu. Představovala tak možnost snížit náklady Spojených států na zajištění obrany před vnější hrozbou způsobem, který neohrožoval naplnění ostatních cílů americké strategie. Ze studovaných případů lze tento záměr nejlépe dokumentovat na americké podpoře Schumanova plánu a projektu EOS. I obecněji lze však vysledovat zájem na využití výsledků procesu evropské integrace jako prostředku proti potenciálnímu externímu hegemonovi a v době po skončení studené války i proti dalším hrozbám extraregionálního původu. Britské členství oslabovalo nebezpečí, že se Evropa odkloní z atlantického bloku, soupeřícího se Sovětským svazem. Rozšíření EU až k hranicím Ruska a Blízkého východu pak zapojuje do bloku zdroje a geopolitickou polohu, jež jsou vhodné pro střet s novými bezpečnostními hrozbami. Obdobně – tedy jako příspěvek k zajištění evropské obrany bez dodatečných nákladů pro Spojené státy – Američané vnímají rozvoj vojenských schopností pod hlavičkou Evropské unie.

Z analýzy případů vyplývá, že zásadní limitou podpory procesu evropské integrace je z pohledu Spojených států dlouhodobě naplnit cíl *zabránění vzniku nového mocenského centra uvnitř regionu*. Na tomto cíli stála samotná logika zajištění vnitřní stability regionu prostřednictvím nadnárodní kontroly zdrojů mocenského potenciálu, v případě podpory projektů ESUO, EOS a EHS především Německa. Již na případu americké politiky vůči otázce rozšíření evropských společenství o Velkou Británii lze však dobře dokumentovat, že americká podpora evropskému sjednocení nebyla motivována pouze snahou o kontrolu Německa, ale kteréhokoliv jiného potenciálního vnitroeuropejského hegemonu či výsledného integračního seskupení jako celku. Již v té době bylo evidentní, že Spojené státy – ač hovořily o rovnocenném partnerství a silné Evropě – neměly ve skutečnosti zájem na tom, aby se z Evropy stala nezávislá síla v mezinárodním systému. Zájem na naplnění tohoto cíle lze pak demonstrovat i na americké politice vůči evropské integraci po studené válce. Snaha o zachování pojetí bezpečnosti regionu v atlantickém rozměru a se silným vlivem Spojených států se projevila jak v politice podporující paralelní rozšíření EU a NATO, tak v silném zadržování autonomizace a politizace EBOP.

Prokázat poslední cíl strategie regionální hegemonie, *zajištění otevřených dveří*, je na zvolených případech amerického přístupu k evropské integraci obtížnější. Lze poměrně přesvědčivě argumentovat, že zájem na bezpečnostní stabilitě evropského regionu byl motivován snahou zajistit stabilní a prosperující trhy pro realizaci amerických hospodářských zájmů. Krátkodobé ekonomické příležitosti nicméně v americké politice vůči evropské integraci bezpochyby často ustoupily politickému nastavení, které slibovalo zajištění hospodářských zájmů v dlouhodobém horizontu. Spojené státy tak byly ochotné přistoupit na riziko více protekcionistického jednotného trhu výměnou za politickou stabilitu, tedy předpoklad jeho samotné existence. Stejně tak vstup Velké Británie i států východní Evropy znamenal aktuální zvýšení obchodních bariér s danými státy, nicméně zároveň příslib, že se celoevropský trh rozšíří o liberálněji orientované země a dlouhodobě se stabilizuje. Z uvedených případů lze však pouze u politiky vůči projektu ESUO identifikovat přímou snahu ovlivnit nastavení vnitřních pravidel tak, aby zaručovala volný ekonomický přístup do regionu.

* * *

Představený koncept strategie regionální hegemonie nám poskytuje poměrně dobré obecné vysvětlení americké politiky vůči Evropě v období od druhé světové války dodnes. Z výsledků je mimo jiné patrné, že ačkoliv kontext studené války umocnil zájem Spojených států na rychlém řešení vnitřní evropské stability i na mobilizaci evropských zdrojů

pro střet se Sovětským svazem, mocenský konflikt byl jen jedním z faktorů pro motivaci strategie, kterou navíc Američané uplatňovali i po skončení studené války. Lze však na základě výše uvedeného usuzovat také o budoucnosti americké strategie vůči Evropě, respektive vůči evropské integraci?

Tato stať se explicitně soustředila pouze na ověření hypotézy, že Spojené státy prosazovaly vůči Evropě strategii regionální hegemonie, a nikoliv na otázku, do jaké míry byla tato strategie úspěšná. Nicméně i bez podrobného zkoumání je zřejmé, že v období po skončení studené války klesá americký vliv na směřování procesu evropské integrace, a tedy i úspěšnost strategie regionální hegemonie. Prvním příkladem klesající úspěšnosti americké strategie je otázka rozšiřování EU, kterou dobře ilustrují případy britského a tureckého členství v EU. V 60. letech minulého století dokázal Washington přesvědčit evropské státy (kromě Francie) i Velkou Británii o potřebě britského členství v EHS. Po odchodu de Gaulla z úřadu prezidenta tak byla cesta britskému členství otevřená. Přesuňme se o čtyřicet let dále k otázce vstupu Turecka do EU, který aktivně podporují všechny americké administrativy od pádu železné opony, a vidíme neúspěch americké strategie. I přes naléhání Spojených států je výhled tureckého členství v unii v dlouhodobém horizontu velmi nejistý. Jiným příkladem je prohlubování evropské zahraniční a bezpečnostní politiky. Na konci roku 1953, po Dullesově hrozbě stažení jednotek z Evropy, nakonec Evropané splnili americký požadavek na kontrolované zapojení Spolkové republiky do obrany Západu. Naopak když dal v roce 1999 Pentagon najevo úvahy o stažení amerických jednotek z Evropy v případě, že bude naplněn koncept evropských sil rychlého nasazení z roku 1999, nechalo to většinu evropských států víceméně chladnou (Layne 2001).

Omezená schopnost ovlivnit proces ze strany Spojených států nepřímo poukazuje na základní předpoklady udržitelnosti americké strategie vůči Evropě. Již v úvodu této stati byl představen koncept stability hegemonie, který stojí na racionální kalkulaci nákladů a výnosů na straně hegemonu i ostatních subjektů systému. V období studené války i následného desetiletí Evropané poptávali a Spojené státy poskytovaly hegemonické služby v podobě záruky vnitřní i vnější bezpečnosti regionu. Specifická podoba evropská integrace přitom z pohledu Washingtonu poskytovala jeden z hlavních prostředků, jak podpořit naplnění regionálních cílů za akceptovatelných nákladů. Vnitřní stabilita a zamezení konfliktům, zdroje pro konflikt se Sovětským svazem a po skončení studené války další rozšíření zóny stability i otevřených trhů – to vše naplňovalo cíle americké strategie bez nutnosti převzít roli evropského protektora a při současném zachování dominantního postavení Washingtonu v rozhodování o zásadních bezpečnostních otázkách. Je však nasnadě, že transformace mezinárodního systému v období po studené válce mění proměnné v rovnicích kalkulací na obou stranách Atlantiku. Objem poptávaných služeb ze strany Evropanů, respektive sama jejich potřeba, je za situace vnitřní stability i absence vnějšího ohrožení podstatně menší než dříve. To významně oslabuje vliv Washingtonu na vnitřní procesy mezi evropskými státy. Využití evropské integrace pro naplnění amerických zájmů proto bude pro Spojené státy do budoucna velmi obtížné, a je proto i pravděpodobné, že se americká strategie v tomto ohledu postupně změní. Evropský region zůstane i na dále americkou *oblastí bezpečnosti*, za níž však převezmou větší odpovědnost sami Evropané. To sice sníží americké náklady, ale výměnou za fakt, že Evropané budou vystupovat na mezinárodní scéně autonomněji a ve jménu vlastních (i když často sdílených) zájmů. Jak však dokazuje americký přístup k rozvoji EBOP, dokumentovaný i velmi opatrným popisem rozdělení rolí mezi EU a NATO v nové strategické koncepci Severoatlantické aliance (NATO 2010a; viz také NATO 2010b: 23–24), zásadnější změna přístupu Spojených států k evropské integraci není v tomto smyslu zatím na pořadu dne.

¹ Existující obecná literatura o transatlantických vztazích je převážně historizující, ať už popisuje delší historický úsek – například Grosser (1980), český Luňák (1997) –, nebo vybranou historickou periodu – Milward

(2006), Paxton – Wahl (1994). Někteří autoři se zabývali americkou politikou vůči specifické otázce evropské integrace – v ekonomice například Gianaris (1991), Guay (1999); v bezpečnosti například Khol (2002), Hunter (2002), Howorth (2003); jiní se zaměřovali na přístup konkrétních amerických představitelů k evropské politické architektuře – Harper (1996), Brinkley (1992) –, vybranou historickou etapou či tématem – Van Der Beugel (1966), Winand (1996), Hogan (1989) –, nebo dokonce přímo vztahem evropské integrace a amerických zahraničněpolitických zájmů – například poněkud ideologicky zabarvený Gedmin (1997). Problémem nicméně zůstává, že existující literatura je relativně fragmentovaná z historického i tematického hlediska a práce, které předkládají širší vysvětlení americké politiky vůči evropské integraci (často navíc neaplikovatelné na celé období), lze spočítat na prstech jedné ruky – Lundestad (1997, 2003), Trachtenberg (1999), Sloan (2005), Layne (2006, 2008).

² Lundestadův (1997, 2003) přístup ke konceptuálnímu vysvětlení transatlantických vztahů vychází především z logiky zájmů evropských států v kontextu studené války a vnitroeuropejských bezpečnostních dilemat po druhé světové válce. Argumentuje, že západoevropské státy, zejména Velká Británie, Adenauerovo Německo a státy Beneluxu, se snažily přesvědčit Washington, aby převzal odpovědnost za vnitřní a vnější bezpečnost kontinentu. Sloanův (2005) koncept vychází z obdobného vnímání situace a soustředí se více i na rovinu zájmů Spojených států na převzetí role evropského bezpečnostního garanta. „Transatlantická dohoda“, na níž podle Sloana stojí celá poválečná spolupráce mezi západní Evropou a Spojenými státy, spočívá z pohledu Washingtonu v poskytnutí americké bezpečnostní záruky a zajištění ekonomické obnovy regionu výměnou za to, že evropské státy spojí a dají k dispozici své zdroje k obraně (Evropy i Spojených států) proti Sovětskému svazu. Trachtenberg (1999) soustředí analýzu zejména na období počátků studené války a argumentuje tím, že zájem Spojených států bylo vybudovat ze západní Evropy samostatnou „třetí sílu“ v mezinárodním systému, a omezit tak nutnost svého zapojení do obrany a zajištění stability kontinentu. Na obdobný zájem alespoň některých tvůrců americké zahraniční politiky v období těsně po druhé světové válce (zejména George Kennan) upozorňuje i Ikenberry (1989), který nicméně dospívá k názoru, že tento záměr nešlo v daném kontextu realizovat, a proto Spojené státy přijaly roli evropského hegemonu.

³ Tomuto tématu se obšírně věnuji ve své disertační práci *Spojené státy a Evropa: Příčiny vzniku a zániku strategie regionální hegemonie* (plánovaná obhajoba na FSV UK září 2011).

⁴ Je zřejmé, že i americká strategie vůči Evropě na tyto limity často narážela, a lze diskutovat o tom, zda a kdy lze Spojené státy za evropského hegemonu považovat. Dobrým příkladem mohou být dlouholeté spory v řadě otázek mezi Washingtonem a Paříží v době vlády francouzského prezidenta de Gaulla. Ačkoliv Američané v podstatě prosadili své postoje v podstatných otázkách organizace (a po odchodu Francie z integrovaného vedení i kontinuity) NATO i v otázkách nukleárních zbraní Západu, ve vnitroeuropejských otázkách nedokázaly v dané konstelaci zájmů jednotlivých evropských států své postoje prosadit (viz například obsáhlý sborník k tomuto tématu Paxton – Wahl 1994; také viz poznámku 12).

⁵ V této stati se soustředím pouze na studium americké politiky vůči vybraným případům souvisejícím s procesem evropské integrace, neboť právě obecný postoj k tomuto procesu považuji za jeden z komponentů americké strategie regionální hegemonie. Definovaný koncept je nicméně obecnější a lze ho aplikovat a testovat i v jiných oblastech americké politiky vůči Evropě (vůči přístupu k NATO, vůči konkrétním mezinárodněpolitickým událostem), případně i vůči jinému regionu.

⁶ Jak potvrzuje řada amerických představitelů, Spojené státy měly málokdy výraznou aktivní politiku vůči čistě vnitřním institucionálním procesům evropské integrace (například Gallis 2006).

⁷ To, že představitelé ve Washingtonu vnímali situaci v Evropě jako urgentní, dokazuje, že zvažovaly v tomto ohledu alternativy přímějšího zapojení. Jednou z nich byl návrh, podporovaný Averellem Harrimanem, na rozšíření funkcí nově vzniklé organizace Severoatlantické aliance do hospodářské a politické sféry. Takový scénář by umožnil vstup a připoutání Spolkové republiky do politické organizace Západu a zároveň ujistil ostatní Evropany o kontrole její moci díky americké účasti v organizaci. Obdobné cíle mohla naplnit i nějaká forma bližší asociace Spojených států v OEHS. Nejdále v tomto ohledu šel návrh, o němž se diskutovalo počátkem roku 1950 na půdě amerického Senátu na založení federativní Atlantické unie. Představitelé americké administrativy nicméně ve většině nebyli připraveni omezovat svobodu své politiky přenesením části své suverenity na nadnárodní organizaci, která by mohla většinově rozhodovat v rozporu s americkými zájmy (viz také Schwabe 1998: 43–44).

⁸ Vzrůstající nacionalismus i vnitřní politická situace ve Spolkové republice vedly k obavě z možnosti dohody německých představitelů se Sovětským svazem na sjednocení a neutralizaci Německa. Takový scénář jednoznačně podporovala sociálnědemokratická opozice pod vedením Kurta Schumachera, jejímž cílem bylo nevázat SRN k Západu, a tím ponechat otevřený prostor pro jednání o sjednocení obou částí země (viz Erler 1965: 436).

⁹ Není sporu o tom, že v této snaze Spojené státy uspěly. Členské státy ESUO se v první polovině 50. let staly nejdůležitějším trhem pro export amerických uhelných dolů. Import uhlí jen do Spolkové republiky vzrostl mezi rokem 1950 a 1955 na téměř osmisetnásobek, z 8800 metrických tun na 7 022 278 metrických tun (Bührer 1993: 146).

¹⁰ Primární zájem na vyzbrojení Německa je zřejmý i z amerických ultimativních vyjádření před odmítnutím a po odmítnutí ratifikace smlouvy o EOS francouzským federálním shromážděním v roce 1954. V hojně citovaném projevu před Severoatlantickou radou v prosinci roku 1953 americký státní tajemník zdůraznil, že „[...] pokud se nenaplní Evropské obranné společenství, pokud Francie a Německo zůstanou oddělené, a budou tedy

potenciálními nepřáteli, trvá velká pochybnost, zda se může stát kontinentální Evropa bezpečným místem“. V takovém případě by podle Dullese mohlo dojít k „bolestivému přehodnocení základů politiky Spojených států“ (viz například Layne 2006: 91). Po zamítnutí smlouvy také ochotně spolupracovali na alternativním návrhu britského ministra zahraničí Edena na zapojení Německa skrze jeho začlenění do NATO a kontroly prostřednictvím Západoevropské unie.

- ¹¹ Zpráva předsedy Rady pro zahraniční ekonomickou politiku ze září roku 1956 předpokládala, že určitá tarifní diskriminace vůči Spojeným státům bude vyvážena větší produktivitou a absorpční schopností trhu pro americký export (Randall 1956). Bylo nicméně evidentní, že Francie bude jako podmínku své účasti ve společném trhu prosazovat vytvoření celní bariéry chránící před exportem z třetích zemí (Young 1991: 38). Američané nicméně byli připraveni akceptovat určité znevýhodnění v hospodářské oblasti výměnou za naplnění politických cílů spojených s hlubší integrací evropských států. Navíc Spojené státy dělaly vše pro omezení hospodářských rizik prostřednictvím jednání a nových nástrojů v rámci GATT (Bureau of Public Affairs 1957).
- ¹² Všechny administrativy ve Washingtonu se za vlády de Gaulle ve Francii střetly s konkrétními plány a iniciativami francouzského prezidenta, které mířily k narušení atlantického uspořádání Západu. Eisenhower i Kennedy úspěšně oponovali opakovaným návrhům na zřízení „direktorátu“ tří velmocí v rámci NATO, Johnson řešil zachování jednoty NATO po odchodu Francie z integrovaného velení a všichni tři prezidenti se snažili udržet kontrolu nad nezávislými evropskými jadernými ambicemi. Střet se záměry francouzského prezidenta se promítl i do americké politiky uvnitř západní Evropy a vůči evropské integraci. Spojené státy přispěly tlakem na ostatní západoevropské státy k odmítnutí francouzského plánu mezivládní Evropské politické unie, opakovaně upozorňovaly Spolkovou vládu v Bonnu na přímou vazbu mezi americkou bezpečnostní zárukou a zachováním jednoty atlantického společenství a stranily státům „pětky“ v průběhu institucionální krize evropských společenství (tzv. „krize prázdné židle“) v polovině 60. let.
- ¹³ Více k tomuto tématu i k obecnějšímu rozboru jednotlivých přístupů k evropské integraci v americkém diskursu po studené válce viz Příkryl (2008).

Literatura

- Art, Robert (2003): *A Grand strategy for America*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Bacevich, Andrew J. (2002): *American Empire: The Realities and Consequences of U.S. Diplomacy*. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Bairoch, Paul (1982): International Industrialization Levels from 1750–1980. *Journal of European Economic History*, Vol. 11, No. 2.
- Beard, Charles A. – Beard, Mary R. (1930): *The Rise of American Civilization*. Volume 2. New York: Macmillan.
- Betts, Richard K. (2004): *U.S. National Security Strategy: Lenses and Landmark*. Paper presented for the launch conference of the Princeton Project „Toward a New National Security Strategy“, listopad 2004.
- Brinkley, Douglas (1992): *Dean Acheson and European Unity*. In: Heller, Francis Howard, John Gillingham (eds.): *NATO: The Founding of the Atlantic Alliance and the Integration of Europe*. New York: St. Martin's Press.
- Burley, Anne-Marie (1987): Restoration and Reunification. Eisenhower's German Policy. In: Melanson, Richard A. – Mayers, David (eds.): *Reevaluating Eisenhower: American Foreign Policy in the 1950s*. University of Illinois Press.
- Bühner, Werner (1993): Return to Normality: The United States and Ruhr Industry. In: Diefendorf, Jeffry M. – Frohn, Axel – Hermann-Josef Rupieper (eds.): *American Policy and the Reconstruction of West Germany, 1945–1955*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cerny, Philip G. (1980): *The Politics of Grandeur: Ideological Aspects of de Gaulle's Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Costigliola, Frank (1992): *France and the United States. The Cold Alliance Since World War II*. New York: Twayne.
- Diebold, William Jr. (1950): Imponderables of the Schuman Plan. *Foreign Affairs*, Vol. 29, No. 1, s. 114–129.
- Erler, Fritz (1965): The Alliance and the Future of Germany. *Foreign Affairs*, Vol. 43, No. 2.
- Fergusson, Niall (2004): *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*. Penguin Books.
- Gaddis, Lewis John (2001): Grand Strategy in the Post-Cold War World. In: Henriksen, Thomas H. (ed.): *Foreign Policy for America in the Twenty-first Century: Alternative Perspectives*. Stanford, CA: Hoover Institution Press.
- Gaddis, John Lewis (2004): *Surprise, Security and the American Experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gedmin, Jeffrey (1997): *European Integration and American Interest: What the New Europe Really Means for the United States*. Washington, D.C.: AEI Press.
- Gianaris, Nicholas V. (1991): *The European Community and the United States: Economic Relations*. New York: Praeger Publisher.
- Giauque, Jeffrey Glen (2002): *Grand Designs and Visions of Unity: The Atlantic Powers and the Reorganization of Western Europe, 1955–1963*. UNC Press.
- Gilpin, Robert (1981): *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goldgeier, James M. (1999): *Not Whether But When: The U.S. Decision to Enlarge NATO*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.

- Grosser, Alfred (1980): *The Western Alliance. European-American Relations Since 1945*. New York: Vintage Books.
- Guay, Terrence R. (1999): *The United States and the European Union: The Political Economy of a Relationship*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Havel, Václav (2002): *NATO, Evropa a bezpečnost demokracie: Výběr z projevů, článků a rozhovorů 1990–2002*. Pardubice: Theo Publishing.
- Harper, John Lamberton (1996): *American Visions of Europe: Franklin D. Roosevelt, George F. Kennan, and Dean G. Acheson*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hogan, Michael J. (1989): *The Marshall Plan: America, Britain, and the Reconstruction of Western Europe, 1947–1952*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Howorth, Jolyon (2003): Saint-Malo Plus Five: An Interim Assessment of ESDP. *Policy Paper*, No. 7, Notre Europe.
- Hunter, Robert E. (2002): *The European Security and Defence Policy: NATO's Companion – or Competitor?* Santa Monica, CA: Rand.
- Chace, James – Carr, Caleb (1988): *America Invulnerable: The Quest for Absolute Security from 1812 to Star Wars*. Summit Books.
- Ikenberry, John G. (1989): Rethinking the Origins of American Hegemony. *Political Science Quarterly*, Vol. 104, No. 3.
- Ikenberry, John G. (2001): *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Building of Order after Major Wars*. Princeton: Princeton University Press.
- James, Harold (1998): The Economics of Nationalism and Violence. In: Dandeker, Christopher: *Nationalism and Violence*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.
- Jay, Anthony (ed., 1996): *Oxford Dictionary of Political Quotations*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Kennedy, Paul et al. (1991): *Grand Strategies in War and Peace*. New Haven: Yale University Press.
- Keohane, Robert O. (1984, 2005): *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.
- Khol, Radek (2002): Spojené státy americké – nová etapa a nová administrativa: Americká politika vůči EBOP – hledání nové rovnováhy transatlantického vztahu. In: Kohl, Radek et al.: *Evropská bezpečnostní a obranná politika: Národní perspektivy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Kindelberger, Charles P. (1986): Hierarchy versus Inertial Cooperation. *International Organization*, No. 40, s. 841–847.
- Kissinger, Henry A. (2002): *Potřebuje Amerika zahraniční politiku? Cesta k diplomacii pro 21. století*. Praha: BB Art.
- Kissinger, Henry A. (1996): *Umění diplomacie*. Praha: Prostor.
- Kupchan, Charles (2002): *The End of the American Era: U.S. Foreign Policy and the Geopolitics of the Twenty-first Century*. New York: Vintage Books.
- Kydd, Andrew H. (2005): *Trust and Mistrust in International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Layne, Christopher (2001): *Death Knell for NATO? The Bush Administration Confronts the European Security and Defense Policy*. Cato Institute, Policy Analysis 394.
- Layne, Christopher (2006): *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Layne, Christopher (2008): It's Over, Over There: The Coming Crack-up in Transatlantic Relations. *International Politics*, No. 45, s. 325–347.
- Lundestad, Geir (1997): „*Empire*“ by Integration: *The United States and European Integration, 1945–1997*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Lundestad, Geir (2003): *The United States and Western Europe since 1945: From „Empire“ by Invitation to Transatlantic Drift*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Luňák, Petr (1997): *Západ: Spojené státy a západní Evropa ve studené válce*. Praha: Libri.
- Mastanduno, Michael (2002): Incomplete Hegemony and Security Order in the Asia-Pacific. In: Ikenberry, John G. (ed.): *America Unrivaled the Future of Balance of Power*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Mead, Walter Russel (2005): American Endurance. In: Lindberg, Tod (ed.): *Beyond Paradise and Power: Europe, America and the Future of the Troubled Partnership*. New York a London: Routledge.
- Mee, Charles L. Jr. (1984): *The Marshall Plan: The Launching of the Pax Americana*. Simon and Schuster.
- Milward, Alan S. (2006): *The Reconstruction of Western Europe 1945–51*. Berkeley and Los Angeles: Taylor & Francis.
- Minařík, David (2004): Vztahy členských států NATO k přístupujícím zemím. *Global Politics*, 17. 3. 2004.
- Nugent, Neill (1999): *The Government and Politics of the European Union*. London: Macmillan Press.
- Nye, Joseph S. Jr. (1990): *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books.
- Olson, Mancur (1965): *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Paxton, Robert O. – Wahl, Nicholas (1994): *De Gaulle and the United States: A Centennial Reappraisal*. Oxford/Providence, USA: Berg Publishers.
- Přikryl, Pavel (2008): Washington and European Political Integration: Who Wants a Single Phone Number in Europe? In: Cahlik, Tomáš: *European Union Governance: Challenges and Opportunities*. Praha: Matfyzpress.

- Schwabe, K. (1998): Atlantic Partnership and European Integration: American-European Policies and the German Problem 1947–1966. In: Lundestad, Geir (1998): *No End to Alliance The United States and Western Europe: Past, Present and Future*. New York: Macmillan.
- Sloan, Stanley R. (2005): *NATO, the European Union, and the Atlantic Community: The Transatlantic Bargain Challenged*. Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield.
- Smith, Martin A. (1999): The NATO Factor: A Spanner in the Works of EU and WEU Enlargement? In: Henderson, Karen: *Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union*. UCL Press.
- Spykman, Nicholas (1942): *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- Trachtenberg, Marc (1999): *A Constructed Peace: The Making of the European Settlement, 1945–1963*. Princeton: Princeton University Press.
- Trachtenberg, Marc, Christopher Gehrz (2003): America, Europe, and the German Rearmament, August – September 1950: A Critique of a Myth. In: Trachtenberg, Marc (ed.): *Between Empire and Alliance: America and Europe During the Cold War*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Van Der Beugel, Ernst H. (1966): *From Marshall Aid to Atlantic Partnership. European Integration as a Concern of American Foreign Policy*. New York: Elsevier Publishing Company.
- Warwick, Johannes, Joachim Koops (2009): The European Union and NATO: „Shrewd Interorganizationalism“ in the Making. In: Jørgensen, Knud Erik (ed.): *The European Union and international organizations*. New York: Taylor & Francis.
- Wallace, William (2000): From the Atlantic to the Bug, from Adriatic to the Tigris? The Transformation of the EU and NATO. *International Affairs*, Vol. 76, No. 3, s. 475–493.
- Wallace, William (2001): Europe, the Necessary Partner. *Foreign Affairs*, Vol. 80, No. 3.
- Warner, Geoffrey (1985): The United States and Rearmament of West Germany, 1950–4. *International Affairs*, Vol. 61, No. 2.
- Wells, Wyatt C. (2002): *Antitrust and the Formation of the Postwar World*. New York: Columbia University Press.
- Wilkes, George (1997): *Britain's failure to Enter the European Community 1961–63: The Enlargement Negotiations and Crises in European, Atlantic and Commonwealth Relations*. London: Routledge.
- Winand, Pascaline (1996): *Eisenhower, Kennedy and the United States of Europe*. New York: Palgrave Macmillan.

Dokumenty

- Acheson, Dean (1949): Telegram, 19. října 1949 (*Telegram from Dean Acheson to the US Embassy in Paris*). Washington. In: *FRUS*, 1949. Book IV: Western Europe. Washington: Department of State, 1975, s. 469–472.
- Albright, Madelaine (1999): Prohlášení, 8. prosince 1999 (Statement a Press Conference). NATO HQ, Brusel.
- Anderson, Kevin (2004): EU Enlargement: Good for the US? *Global Policy Forum*, 3. května 2004.
- Asmus, Ronald (2005): US has a legitimate interest in EU's debate on Turkey. *EurActive*, 30. června 2005.
- Archick, Kristin – Gallis, Paul (2004): NATO and the European Union. CRS Report for Congress.
- Brzezinski, Zbigniew (2001): NATO and EU Should Grow Together. *New York Times*, 17. května 2001.
- Bureau of Public Affairs (1957): Pozice USA k EHS a ESVO, 15. ledna 1957 (United States Views on the Challenge of the European Common Market and Proposed Free Trade Area and their Relationship to the Proposed Organization for Trade Cooperation). In: *American Foreign Policy. Current Documents*. Historical Office, Bureau of Public Affairs, Washington, D. C., 1957, dokument 111, str. 595–598.
- Christopher, Warren (1994): Projev, 1. prosince 1994. Severoatlantická rada, Brusel.
- Kennedy, John F. (1963): Poznámky prezidenta Kennedyho na zasedání Národní bezpečnostní rady, 22. ledna 1963, záznam 508. zasedání NSC. In: *FRUS, 1961–1963*, Volume VIII, National Security Policy, United States Government Printing Office, Washington 1996, dokument 125, s. 457–459.
- Monroe, James (1823): Projev v Kongresu (Monroe Doctrine), 2. prosince 1823. In: Valone, Stehen J. (ed.): *Two Centuries of U.S. Foreign Policy: The Documentary Record*. Westport: Praeger Publisher, 1995, dokument 7.
- Morelli, Vince L. (2006): European Union Enlargement: A Status Report on Turkey's Accession Negotiations. CRS Report RS22517.
- Morningstar, Richard (2000): Projev European Union Enlargement: In the U.S. Interest, 10. května 2000.
- NATO (1996): Závěrečné komuniké berlínského summitu (Final Communiqué of the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council), 3. červen 1996.
- NATO (1999a): Závěrečné komuniké washingtonského summitu, 24. dubna 1999 (Washington Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington).
- NATO (1999b): The Alliance's Strategic Concept, 24. dubna 1999.
- NATO (2000a): Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation, Lisabon 2010.
- NATO (2010b): NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement: Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO. 17. května 2010.
- Randall, Clarence (1956): Zpráva od Clarence Randalla, předsedy Rady pro zahraniční ekonomickou politiku (Council on Foreign Economic Policy). *FRUS, 1955–1957*, Volume IX, Foreign Economic Policy; Foreign Information Program, United States Government Printing Office, Washington 1987, dokument 7.

- Roosevelt, Theodore (1904): Projev v Kongresu, 6. prosince 1904 (The Roosevelt Corollary to the Monroe Doctrine). In: Valone, Stehen J. (ed.): *Two Centuries of U.S. Foreign Policy, The Documentary Record*. Westport: Praeger Publisher, 1995, dokument 20.
- Truman, Harry (1947): Prohlášení, 19. prosince 1947 (Message from US President Harry S. Truman to Congress). Department of State (ed.): *A Decade of American Foreign Policy, Basic Documents 1941–1949*. Washington: Department of State Printing Office, 1985.
- Truman, Harry (1950): Prohlášení, 18. května 1950 (Official statement by Harry Truman). Harry S. Truman Library, Independence, MO 64050 USA, 500 W. US Highway, 24. White House Official Files. 312.
- U.S. Government (1948): Zákon o zahraniční pomoci, 3. dubna 1948 (Foreign Assistance Act of 1948/Economic Cooperation Act of 1948). American Law on the Economic Cooperation Act (3 April 1948). Washington: United States Government.
- Vlády Francie a Spojeného království (1998): Společná deklarace o evropské obraně (Joint Declaration on European Defence issued at the British-French Summit, Saint-Malo), 4. prosince 1998.
- Vlády České a Slovenské federativní republiky, Polska a Maďarska (1991): Visegrádská deklarace, 15. února 1991.

Rozhovory

- Blinken, Antony J. (2006), National Security Adviser to Vice President Joseph Biden, previously Senior Foreign Policy Adviser to Senate Foreign Relations Committee Chairman. 16. června 2006, Washington, D.C.
- Burwell, Frances G. (2006), Director of Program on Transatlantic Relations the Atlantic Council of the United States. 26. ledna 2006, Washington, D.C.
- Donfried, Karen (2006), Executive Vice President, German Marshall Fund of the United States, previously Policy Planning Staff, Office of the Secretary of State. 31. května 2006, Washington, D.C.
- Gallis, Paul (2006), Congressional Research Service. 7. června 2006, Washington, D.C.
- Hamilton, Daniel (2006), Deputy Assistant Secretary of State for European Affairs. 29. března 2006, Washington, D.C.
- Hunter, Robert (2006), U.S. Ambassador to NATO. 15. června 2006, Washington, D.C.
- Jones, Elizabeth (2006), Assistant Secretary of State for Europe and Eurasia. 26. dubna 2006, Washington, D.C.
- Kupchan, Charles A. (2006), Professor of international relations Georgetown University, Senior Fellow a Director of Europe Studies – Council on Foreign Relations. 15. února 2006, Washington, D.C.
- Muravchik, Joshua (2006), Resident Scholar American Enterprise Institute. 31. května 2006, Washington, D.C.
- Preble, Christopher A. (2006), Director of Foreign Policy Studies, CATO Institute. 15. června 2006, Washington, D.C.
- Schmitt, Gary J. (2006), Resident Scholar a Program Director on Advanced Strategic Studies, American Enterprise Institute. 15. června 2006, Washington, D.C.
- Volker, Kurt (2006), Principal Deputy Assistant Secretary for European and Eurasian Affairs, později U.S. Ambassador to NATO. 24. května 2006, Washington, D.C.

Poznámka

Autor stati děkuje dvěma anonymním recenzentům a především šéfredaktoru Mezinárodních vztahů za podnětné komentáře.

Příloha č. 1 – Přehled motivací USA ve vztahu k evropské integraci a jejich soulad s cíli strategie regionální hegemonie

Případ	Shrnutí pozice USA	Cíle strategie regionální hegemonie			
		Cíl č. 1: zajištění vnitřní stability	Cíl č. 2: zabránění dominance regionu vnější mocností	Cíl č. 3: zabránění dominance regionu vnitřní mocností	Cíl č. 4: zajištění otevřených dveří
Marshallův plán a OEHS	Poskytnutí finanční pomoci podmíněno postupem na poli sjednocení evropských států s důrazem na propojení trhů, a tím odstranění příčin vnitroeuropejského mocenského soupeření.	Hlavní motivace, nicméně v silné vazbě k druhému a zejména třetímu cíli. Vytvoření stabilního systému a současné posílení regionu vůči potenciálnímu externímu hegemonovi.	Lze identifikovat ve vztahu k samotné pomoci. Ve vztahu k podpoře procesu integrace pouze v rovině geografického rozsahu (západní Evropa) a ideologického zaměření (formování atlantického bloku).	Podstatná motivace, v dané chvíli zejména s ohledem na zajištění kontroly potenciálního obnovy samostatné moci SRN.	Lze identifikovat ve smyslu zajištění obnovy evropského hospodářství prostřednictvím pomoci. Ve vztahu k podpoře samotné integrace pouze ve smyslu zajištění stability evropských trhů.
Evropské společenství uhlí a oceli	Jednoznačná podpora – vhodný postup k cíli nadnárodní kontroly mocenských zdrojů evropských států. Snaha o ovlivnění negativních ekonomických dopadů a debata o potenciálu vzniku samostatného bloku.	Podstatná motivace v silné vazbě k třetímu cíli.	Podstatná motivace ve smyslu zájmu na pevném připoutání SRN (a jeho mocenského potenciálu) do západního bloku.	Dominantní motivace s ohledem na vnímání vzrůstající moci SRN. Zájem na nadnárodní kontrole mocenského potenciálu potenciálního vnitroeuropejského hegemonu.	Politické zájmy dominantní, ale aktivní politika k zabránění uzavření trhu a formování jeho vnitřního fungování (protikartelová opatření).
Evropské obranné společenství	Primární cíl – umožnit vyzbrojení SRN a současně si ponechat plnou kontrolu nad jeho mocenským potenciálem skrze NATO. Podpora konceptu EOS jako „druhé možnosti“ – v Evropě prosaditelné varianty postupu k tomuto cíli.	Sekundární motivace, pouze ve smyslu zdánlivé přijatelnosti dosažení německého vyzbrojení prostřednictvím postupu integrace na tomto poli.	Hlavní motivaci k zájmu na samotném vyzbrojení SRN, nikoliv však k podpoře dosažení tohoto cíle prostřednictvím evropské integrace.	Primární motivace ve smyslu prosazení modifikace konceptu EOS k jeho přímému propojení s NATO a zabránění vzniku samostatného bloku mimo atlantické společenství.	Nelze jednoznačně identifikovat, spíše sekundárně ve vztahu k ostatním cílům.

Případ	Shrnutí pozice USA	Cíle strategie regionální hegemonie			
		Cíl č. 1: zajištění vnitřní stability	Cíl č. 2: zabránění dominance regionu vnější mocností	Cíl č. 3: zabránění dominance regionu vnitřní mocností	Cíl č. 4: zajištění otevřených dveří
Členství Velké Británie v EHS	Jednoznačná podpora a tlak na vstup Velké Británie do EHS od počátku 60. let jako reakce na zahraniční politiku gaullistické Francie.	Sekundární motivace, ve smyslu dosažení větší rovnováhy sil uvnitř západní Evropy.	Podstatná motivace vzhledem k možnosti dohody Francie se Sovětským svazem o sjednocení a neutralizaci Německa a rozbití atlantického bloku ve studené válce (Evropa jako třetí síla v mezinárodním systému).	Primární motivace podpory britského členství jako prostředku k vyvážení moci Francie a zamezení jejímu záměru o převzetí vůdčí role v EHS ve vnitřní i zahraniční politice v rozporu s americkými zájmy.	I přes krátkodobé nevýhody podstatná motivace k zabránění směřování Evropy k protekcionistickému bloku v dlouhodobém horizontu.
Rozšiřování EU po studené válce	Významná podpora, nicméně důraz na překrývání členství v EU s členstvím v NATO a geostrategické vnímání procesu nejen pro stabilizaci Evropy, ale také sousedních regionů.	Primární motivace ve smyslu procesu pro politickou a bezpečnostní stabilizaci střední a východní Evropy (a sousedních regionů) prostřednictvím ekonomické integrace.	Lze identifikovat ve smyslu preventivního zajištění cíle prostřednictvím připojení států s významnou strategickou rolí vůči Rusku, Blízkému východu či obecněji islamismu (Turecko, Gruzie).	Významná motivace ve smyslu tlaku na zachování odpovědnosti za evropskou bezpečnost v „atlantickém rámci“ (překrývání členství EU, NATO) a zájmu na vytváření nesoúrodějšního aktéra při formulaci samostatné zahraniční politiky.	Lze identifikovat na úrovni významného rozšíření stabilního trhu pro realizaci amerických hospodářských zájmů.
Evropská bezpečnostní a obranná politika	Podpora růstu schopností a převzetí odpovědnosti za zajištění vnitřní bezpečnosti Evropy (snížení nákladů USA), ale silná opozice vůči autonomizaci a politizaci obranné a bezpečnostní politiky mimo rámec Severoatlantické aliance.	Podstatná motivace k podpoře vzniku evropské <i>identity</i> v rámci NATO jakožto prostředku k převzetí většího dílu odpovědnosti za stabilitu Evropy a její periferie.	Lze identifikovat ve smyslu podpory rozvoje kapacit evropské <i>identity</i> ve střetu s tradičními i novými bezpečnostními hrozbami pro celé atlantické společenství v širším mezinárodním prostředí.	Primární motivace – zabránit budování samostatných kapacit i rozhodování o jejich využití v obecné zahraniční politice Evropské unie v regionu a (především) mimo region.	Nelze jednoznačně identifikovat.